

T.C
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASİ YAPININ TEŞEKKÜLÜ
VE
TOTALİTER İDEOLOJİLERİN ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Menderes DAŞKIRAN

Enstitü Anabilim Dalı : SOSYOLOJİ

Tez Danışmanı : Yrd. Doç.Dr. Fikri OKUT

SAKARYA - 2001

T.C

SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASİ YAPININ TEŞEKKÜLÜ
VE
TOTALİTER İDEOLOJİLERİN ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Menderes DAŞKIRAN

Enstitü Anabilim Dalı : SOSYOLOJİ

Bu tez/...../20... tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği / oyçokluğu ile
Kabul edilmiştir.

Juri Başkanı

Juri Üyesi

Juri Üyesi

İÇİNDEKİLER i
ÖNSÖZ iii

ÖZET	iv
SUMMARY	vi
KISALTMALAR	viii
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM	2
1.Konu	2
1.1. Problem	2
1.2. Araştırma Sorusu	2
1.3. Tez	2
1.4. Araştırmanın Hipotezleri	3
2. Amaç	3
3. Plan	3
4. Kapsam	4
II. BÖLÜM	5
KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	5
III. BÖLÜM	6
KULLANILAN METODOLOJİ ve TEKNİKLER	6
IV. BÖLÜM	7
BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	7
1. İDEOLOJİLERİ DOĞURAN ŞARTLAR	7
1.1. Avrupa Uygarlığının Etkisi	7
1.2. İdeolojinin Tanımı ve Özellikleri	12
2. İDEOLOJİLER VE TOTALİTER TAVIR BENZEŞMESİ	19
2.1. Marksizmin Totaliter Boyutu ..	19
2.2. Kapitalist İdeoloji ve Modernleşme	22
2.3. İdeolojilerin Günümüzdeki Yıkıcılık Yönü	30

3. İDEOLOJİ DEMOKRASİ KARŞITLIĞI	35
3.1. Siyasi Yapının Temel Kaynakları	35
3.2. Demokrasiye Göre Siyasi Yapının Teşekkülü	37
4. ATATÜRK'ÜN İDEALİ VE İDEOLOJİ	42
V. BÖLÜM	46
SONUÇ	46
KAYNAKLAR	48
ÖZGEÇMİŞ	50

ÖNSÖZ

İçinde yaşadığımız dünyadan hareketle kainata bir bütün halinde baktığımızda bariz bir gerçeğe karşılaşıyoruz: Kainatın en küçük unsurundan en büyük unsuruna kadar hepsinde

geçerli olan muazzam bir sistem bizi kendine çeker, hayretlerimizi şahlandırır. İşte bu sistemi gören insan ilk günden günümüze sistemin maksadını araştırmaya çalışmıştır. Elde edilen bilgilerden kainatın tüm oluşum evrelerinin insan meyvesi verecek şekilde planlandığını ve insanın amaç varlık olduğunu ifade eden bilim dalları (Antropik Kozmoloji) doğmuştur.

Zaten kadim uygarlıklardan süzülen kültür Maneviyat – Tabiat – İnsan arasında bir ilişkinin olduğunu defalarca hatırlatmıştır. Ancak insanlığın şu günlerinde belirtilen durum unutturulmaya çalışılmıştır. Temeli sömürgeciliğe dayanan, bilimsel gelişmelere de bu anlamda hizmet vermesi için bir yön tayin eden Batı, her şeyde söz sahibi olarak kendini ve son yüz yıllarda ürettiği medeniyetini görmüştür. Piyango zengini bir şaşkının halet-i ruhiyesi ile geliştirdiği teknoloji sayesinde insanlar üzerinde hükümlan olmaya, adeta tanrılık yapmaya çalışmaktadır. Dağları delen makinalardan uzayın derinliklerine gönderdiği mekiklerine kadar hepsinde kendini biraz daha tanrısal bir konuma çekmeye çalışmıştır.

İnsan – tabiat ve gelenek arasındaki anlamlı ilişkinin bozulduğu modernist dönemde toplumsal hayatın düzenlenmesinde ideolojilerin oynadığı rolü ve bu rolün totaliterleşme ile olan ilgisini tezimize yansıtmaya çalıştık.

Bu konu üzerindeki tercihimizin teze dönüşmesi sırasında şahsımdan esirgemediği metodolojik rehberliğinden dolayı Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Sayın Yrd. Doç. Dr. Fikri OKUT'a, Yüksek Lisans öğrenimin sırasında düşünce dünyamın gelişmesine katkıda bulunan Sosyoloji Bölümü hocalarım; Prof. H.Musa TAŞDELEN'e, Yrd. Doç. Dr. Ali Rıza ABAY'a, Yrd. Doç. Dr. M. Said DOĞAN'a, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Ömer ANAYURT'a teşekkür ederim.

ÖZET

Uzun yıllar boyunca dünya siyasetinde edilgen bir konumda olan Batı Medeniyet; coğrafi keşifler sonrasında farklı bir konuma geldi. Reform, Rönesans ve aydınlanma dönemlerinde oluşturulan bilgi birikimi doğrultusunda bilimsel ve teknolojik gelişmeler hızlandı. Batı medeniyeti elde ettiği bilgileri kendi hedefleri paralelinde bir kalıba dökmeye çalıştı. Bunun sonucunda da kısa sürede dünyada yegane hakim güç haline geldi.

Artık dünyadaki tüm insanların kullandığı ve kullanacağı her şey Batı'da üretilmeye başlamıştı. Batı sadece teknoloji üretmekle kalmadı. İnsanlığın o ana kadar elde ettiği tüm “değer”leri gözden düşürücü bir uygulama içine girdi. Artık yeni değerleri de kendisi üretmeye başladı.

Bu konuda insanlara genel bir hayat anlayışı kazandırmaya çalışan ideolojiler de yine Batı medeniyetinin kendine has koşulları çerçevesinde oluşmaya başladı. O dönemlerde yükselen değer olarak hepsinin bir şekilde kendisini bilimsellikle irtibatlandırması genel geçer bir tavır haline geldi. Böylece her ideoloji pozitif verilerden hareket ettiği zannıyla teorilerinin de birer pozitif gerçek olduğunu düşündü ve düşündürdü.

Her ideolog, sosyal olayların tabiatını çözen bir bilim adamı olarak kendini gösterince; ideoloji mensupları da ideolojilerini birer dogma olarak kabul ettiler. Toplumların “hakikatin kendisi olan” bu dogmalarla tanışması ve ona göre şekillenmesi onlar için yegane kurtarıcı yol olarak takdim edildi. Alternatifi olmadığı belirtiliyordu.

İdeolojilerin meşruiyetlerinin sağlamlığına olan inançları, tartışma götürmeyecek kadar doğruları temsil ettikleri yargıları onlarda bir tür kompleks oluşturdu. Bu kompleks onlara yaptıkları her fiilin doğru olduğu zannını kazandırdı. Değil mi ki, onlar hakikatin ideolojileşmiş ifadesiydi; dolayısıyla yaptıkları her şey; netice itibariyle doğru ve haklıydı.

Belirtilen bu nitelikler ideolojilerin toplum hayatına hakim olabilmesi için her türlü faaliyetlerin önünü açmaya başladı. Özellikle kimi zamanlar şiddete dayalı olarak var olma mücadelesi genel karaktere dönüşmeye başladı. Ayrıca totaliter niteliği daha ön plana çıktı. Toplumdaki her türlü farklılığı kendi ideolojik yargıları çerçevesinde bir potada eritmeye çalıştılar. Toplumlar her konuda aynı şeyi düşünen, aynı şekilde yaşayan,. Aynı şekilde giyinen, gülen ve ağlayan insanlar kümesine dönüştürülmeye çalışıldı.

Engin tarihi birikimi, zengin ve çeşitli kültürel nitelikleri olan toplumlar çok kısa sürede “tek tip”leştirildi. Tek tip standartlara uyum göstermeyen insanlar, her ideolojinin muhaliflerini amacıyla geliştirdiği dışlayıcı ve aforoz edici kavramların ve propagandalarının etkisine maruz kaldı.

Ancak tüm bu uygulamalar, ideolojilerin vadettiği cennetlere insanları taşıyamadı. Ayrıca sorunların daha da artmasına vesile oldular. Yaşanan iki büyük genel savaş sonrasında tarihinde eşi görülmeyen kitle ölümlerine sahne oldu dünyamız.

Bu acı tecrübeler ve 19. yüzyılın pozitivist bilim anlayışında meydana gelen değişmeler neticesinde ideolojiler yavaş yavaş etkinliklerini yitirmeye başladılar. Artık doğruların ve bilimlerin evrenselliği değil, yerelliği ön plana gelmişti. Her türlü farklılığı zenginlik kabul eden demokratik eğilimler artmaya başladı. Artık insanların değerlerinin “haklılık” bağlamında değil, “farklılık” ekseninde ele alınması yaygınlaşmaya başladı.

SUMMARY

Western civilisation which has been in a passive situation in the world's politics has had a different location/site after the geographical discoveries.

Scientific and technological developments gained speed by the help of knowledge which had been formed during the age of reform, the Renaissance and illumination. According to his goal western civilisation tried to put the information in order. Thus it became the only ruling/dominating knowledge force.

Yet everything which people all around the world use or will use started to be produced in the west.

The west not only produced technology but also it began to process all the “rallies” the man had ever gained up to that time. Well then, it started to produce the new valour itself.

The ideology which tries to gain general view of life about this matter started to consist of according to the rules that vaster civilisation has itself. It became a usual behaviour to contact with the scientific thus thinking that they set off with positive valued each ideology bellied that their theorist were positive fact/truth .

When latch ideology should himself the scientist solving problems of social vases, ideology members accepted their ideology as a fact/birth. The nations meeting these births (facts) and shopping according it had no alternatives.

The belief that the ideologies one realisable, and they always represent the facts cored on complex. This complex made than think that everything they did was right. Now that they were the meaning of the ideology of the fact, everything they did has right.

The qualities mentioned started to help all the facilities for the ideologies to master the social life. Especially, the struggle to exist depending on the terror usually operand to be a characteristic.

Furthermore They began to make the differences in society disappear according to their our ideology fragment/decisions. Societies were tried to be changed as group of people thinking the some thing, living in the some way, wearing ideally and crying and laughing.

The societies which have historical build-up, rich and rations cultural quality were soon made. The only type vast. People who couldn't carry people to the heaven ideologies promised. And also they caused to increase the problems. Between the two hig wasr which were lived, the earth was the scene of the death of crowds of people.

Because of the changes which occurred in positive scientific belief of 19th century, the ideologies started to lose their activities gradually. Well then not the it worn-l- the universal sciences to be appeared, but their locality.

The democratic rise believing every kind of difference is richness began to increase.

Yet (well then) The voiles of people started to spread over not in the meanly of begin right but of being different.

KISALTMALAR

C : Cilt

Çev : Çeviren

K.B.Y : Kùltür Bakanlığı Yayınları

K.T.B.Y : Kùltür ve Turizm Bakanlığı Yayınları

M.E.B : Milli Eğitim Bakanlığı

TS . : Tarihsiz

T.T.K : Türk Tarık Kurumu

Yay : Yayınları – Yayınevi

GİRİŞ

19. yüzyılda gelişme imkanı bulan ve yirminci yüzyılın başlarından itibaren Batı dünyasında önemli bir etkinliğe sahip olan ideolojiler, çeşitli etkileriyle iki büyük savaşın ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra Asya ve Afrika kıtalarında yer alan üçüncü dünya ülkelerinde çok daha etkin olan ideolojiler, bu ülkelerde “kurtarıcı” unsurlar olarak görülmüştür.

İdeolojilerin “kurtarıcı” niteliği beraberinde ideoloji mensuplarını tartışmasız haklı konumuna getirmiş veya öyle gösterilmiştir. Bu yargı neticesinde toplumdaki tüm kurumlar yeniden inşa edilmeye çalışılmıştır. Yeniden inşa sürecinde gerekirse cebri metotların uygulanmasından da kaçınılmamıştır. Ayrıca toplumdaki tüm farklılıklar yok edilerek her konuda aynı düşünen ve yaşayan insanların oluşması sağlanmıştır.

Ancak ideolojilerin gerek “kurtarıcı” nitelikleri gerekse toplumu yeniden inşa etmedeki fonksiyonları, toplumları gerçek manada kurtaramadığı gibi, çok daha çeşitli sorunların ortaya çıkmasını sağlamıştır. İçinde yaşadığımız zaman dilim bunun en büyük şahitliğini yapmaktadır.

İdeolojilerin kendilerini bilimsellikle özdeşleştirmeleri neticesinde bilimin ve modernliğin girdiği her kapıdan kolayca geçmesini sağlamıştır. Bazı bilimsel verileri kullanmaları belirli dönemlerde onlara bazı üstünlükler sağlamıştır. Bilimselliği

kendilerine meşruiyet temeli yapan ideolojiler her konuda muhatap oldukları toplumları tepeden tırnağa yeniden şekillendirmişlerdir.

İçinde yaşadığımız şu günlerde bilim mantığında meydana gelen bir takım değişmelere paralel olarak ideolojiler de eski etkinliklerini yitirmeye başlamışlardır.

I. BÖLÜM

1. Konu: İdeolojilerin Siyasi Yapıyı Totaliterleştirilmesi

1.1. Problem: İçinde yaşadığımız zamanda ideolojilerin siyasal yapıya olan etkileri devletin ve kurumların toplumları baskı altında tutması ve tek tip modellere dönüştürmesi problemi görülebilmektedir. Bu tavır özellikle demokratik bir yönetim ve yaşam biçiminin gelişmesi konusunda en büyük engeli teşkil etmektedir.

Halka rağmen meydana gelen yapılanmalar devletin milletlere, toplumlara, en temelde ferde dayalı şekillenmesini engellemektedir. Sosyal müesseseler arasındaki irtibatsızlık ve çelişkililik devlet millet bütünlüğünü zedelediği gibi toplumların çeşitli buhranlar içinde sürüklenmesini sağlamaktadır.

Toplumların belirtilen bu tip problemlerle karşı karşıya kalmasında ideolojilerin önemli bir rolü olmuştur. İdeolojiler toplumsal gerçeklik yerine başka projelerle toplum üzerinde etkin olmaya çalışmaları her türlü toplumsal sorunun yeğane kaynağını teşkil etmektedir.

1.2. Araştırma Sorusu: İdeolojiler, siyasi yapıyı niçin totaliter hale dönüştürür?

1.3. Tez: İdeolojiler kendilerini mutlak hakikat olarak gördüklerinden totaliterleşmeni de bir gereklilik olduğunu ifade etmeye çalışmışlardır. Kendi projelerinin toplumu her anlamda daha iyi bir konuma yükselteceğini düşünmüşlerdir. Bu bakış açısı totaliter karakterin de meşruiyeti için gerekli ortamı hazırlamıştır.

1.4. Araştırma Hipotezleri

H.1- İdeolojiler kendilerin mutlak hakikatle özdeşleştirdiklerinden amaca ulaşmak için şiddetlerine meşruiyet kazandırarak totaliterleşmişlerdir.

H.2- İdeolojiler her türlü farklılığı “tek tip” leştirerek toplumun ve kurumlarının totaliterleşmesini sağlamışlardır.

2. Amaç: İdeolojilerin siyasal yapıya etki ederek tümüyle toplumsal kurumları denetleyen, şekillendiren niteliğine tespit edilmeye çalışıldı. Bu çalışmada konu çerçevesinde ele alınan bazı ideolojilere yönelik bir eleştiri yapılmaya çalışılmamıştır. İdeolojilerin; doğruluğuna, yanlışlığına vurgu yapılmamıştır. Hedeflenen ideolojilerin toplumdaki çoğulculuğun önünü nasıl kestiğini, mevcut değerler sistemini alt-üst etmek suretiyle yeni ve farklı değerleri toplumlara nasıl dikte ettiği incelemeye alındı.

Her ne kadar ideolojiler demokratik bir ortamda da yaşasa bile genel olarak totaliterleşmeye nasıl zemin hazırladıkları izaha çalışıldı.

“Her şeye ve herkese şamil” özellikleriyle belirginleşen ideolojilerin niteliklerini ön plana çıkarmak suretiyle totaliterleşmeyle özdeş oldukları vurgulamağa çalışmak, bu araştırmanın temel amaçlarını oluşturmaktadır.

3. Plan: Bu araştırma giriş haricinde beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm teori ve teoriye ait hipotezler ile alt hipotezlerin ifade edilmesinden oluşmaktadır. Konunun önemi, taşıdığı değer bu bölümde vurgulanmaya çalışılmıştır. İkinci ve üçüncü bölümde kaynak değerlendirilmesi yapılarak takip edilen metodoloji belirtilmiştir. Dördüncü bölümde literatüre dayanılarak hipotezlerin yorumlanması ele alınmıştır. Beşinci bölümde ise genel bir değerlendirme ile varılan sonuç araştırma bulguları ışığında formülize edilmeye çalışılmıştır.

4. Kapsam: Araştırma alanı genel olarak ideolojilerin yavaş yavaş şekillendiği 19. yüzyıldan günümüze kadar gelen süreçtir. Genel olarak ideolojilerin nasıl bir ortamda doğduğu ifade edilirken; içinde oluştukları şartların kendilerini nasıl etkiledikleri ortaya konulmuştur. Örneklem açısından 20. yüzyıl dünyasında ve özellikle üçüncü dünya ülkelerinde etkili olan ideolojiler seçildiği gibi Avrupa'da etkili olan diğer ideolojiler de kullanılmıştır. Burada ideolojiler bütün boyutlarıyla tahlil edilmeyip, sadece totaliter karakterlerini ortaya koyan nitelikleri incelenmiştir.

İdeolojilerin siyasi ve hukuki yapıyı nasıl totaliter karakter kazandırdığı ifade edilmeye çalışılmıştır.

II. BÖLÜM

KAYNAKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

20. yüzyılın en önemli özelliği birbirine zıt pek çok ideolojinin milletler üzerinde hakimiyet kurmasıdır. Bu dönemde ideolojiler o kadar etkili olmuşlardır ki, insanlar çok yoğun bir şekilde birbirlerine karşı düşman kitlelere dönüştürülmüşlerdir. Her ideoloji kitleleri etkilemek kendine taraftar hale getirmek amacıyla propagandaya büyük bir önem vermiştir. Bu konuda ideolojilerin en büyük yardımcısı kitaplar ve basın-yayın araçları olmuştur.

İdeolojiler bu özelliklerinden dolayı, muhalif görüşlerin anlatıldığı kitaplarla birlikte pek çok basılı eser bu konuda birer başvuru kaynağı durumundadır. Dolayısıyla kaynak bulunması açısından oldukça zengin bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır, ideolojiler.

Konuları işlerken ideolojileri oluşturan en temel kaynakları kullanamamakla birlikte, ideolojilerin kendi taraftarlarınca yazılan kaynaklara müracaat edilmiştir. İdeolojilere eleştirel yaklaşan çeşitli referanslar da değerlendirilmek suretiyle değişik açılardan tez ispatlanmaya çalışılmıştır. İncelenen kaynaklarca ortaya konulan ortak görüşler üzerinde yoğunlaşmak suretiyle ideolojilerin genel karakteri tespiti çalışılmıştır. Kaynaklar incelenirken ideolojilerin doğruları ve yanlışları üzerinde durulmamıştır. İdeolojilerin hangi özellikleriyle toplumları ve devletleri totaliter bir zemine taşıdığı ispatlanmaya çalışılmıştır. Özellikle çağımızda etkili olan ideolojilerin son tahlilde

insanlığa etkileri yine çeşitli referanslardan hareketle ortaya konulmaya çalışılmıştır. İnsanları çeşitli haller peşinde koşturduktan sonra, insanlar üzerinde yaptığı yıkıcı etkiler anlatılmaya çalışılarak totaliter nitelikler formüle edilmiştir.

Ayrıca ideolojik tavır demokrasi ekseninde ele alınmak suretiyle aradaki mahiyet farkı ortaya konulmaya çalışıldı. Herhangi bir ideolojinin demokrasilerde var olabileceği, fakat ideolojik bir yapılanmanın demokrasiye izin vermediği anlatıldı. Yine bizim kültürümüz açısından meseleye yaklaşımın suretiyle özellikle Atatürk'ün görüşlerinin demokrasiye mi yoksa totaliterleşmeye mi tekabül ettiği izaha çalışıldı.

III. BÖLÜM

KULLANILAN METODOLOJİ

Bu araştırmada “kaynak taraması” metodu kullanıldı. Çünkü konu hem zaman hem mekan itibarıyla çok yaygınlık arz eden bir konudur. Çağımızda en fazla tartışılan, üzerinde fikirler üretilen bir alan olan ideolojiler konusunda yazılı ve görsel materyalin incelenmesi büyük bir önem arz etmektedir. Bu nedenle ideolojiler kapsamındaki çok çeşitli zihniyet ürünü olan veriler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Araştırma boyunca varılan sonuçların elde edilmesi için öncelikle Avrupa medeniyetinin çok iyi tahlil edilmesi gerekmektedir. Batıda meydana gelen ilerleme ve düşüncelerin arka planı çok iyi kavranmalıdır. Batı medeniyetini fikir ve siyaset noktasında ideolojilere etkileri incelemeye tabi tutulmalıdır.

Bu suretle çeşitli ideolojileri benimseyen insanların halet-i ruhiyeleri ve ideolojilerinin totaliter karakterinin arka planı daha iyi anlaşılmasına çalışıldı. Hangi etkileriyle totaliterleşmeye katkı sağladıkları ifade edildi.

Araştırmada bağımsız değişken olarak ideolojik tavır, bağımlı değişken olarak da toplumdaki etkileri alındı. İdeolojik tutumları bağımsız değişken olarak ele aldığımızda şöyle bir son bizi beklemektedir: Hakikatle özdeş olarak görülen ideoloji her alanda

anlaşılması ve yaşanması gereken, zorunlu olan ve bu zorunluluğun meşruiyetini de oluşturan bir ideal olarak beliriyor.

IV. BÖLÜM

BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. İDEOLOJİLERİ DOĞURAN ŞARTLAR

1.1. Avrupa Uygarlığının Etkisi

Coğrafi keşifler sonrasında “bir ülkenin zenginliği, sahip olduğu değerli madenlerle (Altın-Gümüş) doğru orantılıdır” anlayışıyla ortaya çıkan merkantilist düşünce Avrupa'nın sömürü heveslerini kamçılayıcı bir rol oynamıştı. Bunun tabii bir sonucu olarak Avrupalılar, keşfettikleri ülkelerin yer altı ve yerüstü zenginliklerini kendi ülkelerine taşıyarak, sanayileşmelerinin temel etkenlerinden biri olan sermayeyi oluşturmuşlardı. Özellikle Güney Amerika'nın keşfiyle birlikte buradaki Aztek ve İnka medeniyetlerinin talan edilmesi, Avrupa'da göz kamaştırıcı, sömürüye dayanan bir geleceğin ilk habercisi olmuştur.

Yine Asya ve Afrika'nın mazlum insanların ellerinden hürriyetlerini alarak, kendi çiftlik ve işletmeleri için bedava işgücü görevini, köleleştirdikleri bu insanların cılız bedenleri üzerine yüklemişlerdir. Aynı zamanda köleleştirdikleri insanların ülkelerindeki hammadde kaynaklarını da ellerine geçirerek kısa bir zaman içinde

sanayileşme için gerekli, tüm unsurları bir araya toplamışlardır. Bu haliyle, çağdaş Avrupa medeniyetinin temelinde; hırsızlık, gasp, sömürü, işkence, gözyaşı, kan, kin... gibi gayri insani değerlerin varlığını görmek hiçte zor olmayacaktır. Avrupalı, yeni dünya kıtalarında koloniler kurar. Özellikle Amerika kıtasının tümünde Avrupalı beyazlar tarafından meydana getirilen vahşet tabloları onların medeni ve insaniliklerinin mahiyetini gözler önüne sermektedir. Ele geçen bütün yaralıları öldürülüyor, ölülerinin derileri yüzülüyor, kadınlar ve çocuklar bir araya yığılıp sonra da toplu olarak kurşunlanıyordu... Bu satırlar, kızıl derililerle beyazlar arasındaki savaşlardan sadece bir tanesini anlatmaktadır. Amerika'nın yerli halkı Kızıl derilileri böylesine vahşi bir muameleye tabi tutan, müstevli beyazlar, öldürdükleri insanların derilerini pazarladıkları "sonoro" pazarlarında 100 dolardan (Tanıtım, 1985: 27) alış-verişe tabi tutarlar. Belirtilen özellikleriyle insanlık tarihinin her sayfasını dolduran Batı, günümüzde de bu fonksiyonunu ideolojiler aracılığı ile sürdürmektedir.

Yirminci yüzyıldaki Batı medeniyeti, ne Avrupa'nın karanlık çağlarının izleyen şu son asırların ürünü ne de bir çok kişinin zannettiği gibi yeni doğmuş bir medeniyettir. Bilakis, Avrupa medeniyetinin temeli binlerce yıl öncesine dayanır. Batı medeniyeti, Grek ve Roma medeniyetinin devamı olup, bu iki medeniyetin siyasi, fikri ve medeni mirasını tevarüs ettirmiştir. Hatta, Avrupa, Grek ve Roma'nın yalnızca medeniyetine değil, aynı zamanda onların sahip olduğu toplarlara, siyasi nizama, içtimai felsefeye, ilmi ve mirasa da sahip olmuştur. Hülasa, Grek ve Roma medeniyetleri duygu, düşünce ve bütün özellikleriyle batı dünyasına mührünü basmış, hatta kanına kadar nüfuz etmiştir.

Batı uygarlığının kaynakları uzak ve çeşitlidir. Bilgi bakımından Avrupa, düşünce ve muhakeme metotlarını eski Yunanistan'a borçlu bulunmaktadır (Delmas, 1967: 92). Yunanlılar daha antik çağdan beri bilgi alanını bir bakıma laikleştirmişlerdi. Avrupa uygarlığının oluşumunda İslam dininin de katkısı vardır. Nitekim İslam dininin doğuşu hem yedinci ve sekizinci yüzyılların tarihine hakim olacak ve hem de doğuda olduğu gibi Batı'da da ortaçağ boyunca medeniyetlerin gelişmelerini büyük oranda etkileyecek bir olaydır (Dawson, 1976: 148). Yasaklara ve resmi husumete rağmen batı, Arap dünyasına ve şark ticaretine açıldığı ilk andan itibaren iktisadi inkişafına başladı. Bu

esnada Batı, teknik, sağlık, hijyen ve devlet organizasyonu bakımından İslam medeniyetinin umumi kültür varlıklarına yakınlık peyda etti. Yavaş yavaş onun zihni mirasını eline geçirdi. Bu sayede asırlarca süren bir uyuklama ve uyuşukluk devresinden kurtularak, nihayet kendi kanaatleriyle emsalsiz bir yükselişe doğru harekete başladı. Tabiatıyla Batı, Arap medeniyetinden yalnız ilim sahalarında değil, bu arada hayatın bütün sahalarında ve sanatta da yaşayışını daha zengin, daha güzel, daha sıhhi, daha mesut yapan sayısız küçük fakat mühim ilhamlar aldı (Hunke, ts: 461).

İslamiyetin bu tür etkilerine karşılık, “Avrupa medeniyetinin sacayağını oluşturan Yunanlıların, Romalıların, Yahudilerin kültürlerini oluşturduğu doğrudur” (Delmas, 1967: 5). Birbirine paralel olan üçlü bir gelenek ortaçağı aşır, modern çağa kadar gelecekti. Bu üç gelenekten Yunanlıların ki, düşünce hürlüğü anlamına geliyordu. İncil’inki, insani ülkücülük sembolüydü. Roma’nın ki ise nizam öğretici bir gelenektir. Rönesans ya da büyük bilginler, düşünürler yetiştiren devirler sırasıyla bu kaynaklardan birinden, ya da öbüründen beslenmişlerdi (Delmas, 1967: 97).

Bu durumun tabii bir neticesi olarak ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda çok değişik sahalardaki pek çok bilim adamı çeşitli konularda teorilerini geliştirirken Yunan mitolojisini kendisine referans olarak alacaktır. Tanrılara baş kaldıran Prometheus laikliğin mimarı kabul edilirken, Oedipus efsanesi Freud’un düşüncelerini -Oedipus ve Elektra kompleksi- temel eksenini oluşturacaktır (Elibol, 1980: 54). Materyalist felsefe de temel olarak kendine, Demokritos’u “dünyanın materyalist bir açıklamasına ilk girişen birisi” olarak, temel alacaktır (Politzer, 1978: 78).

Özellikle ondokuzuncu yüzyıl sonralarından itibaren Avrupa üzerinde tam bir hakimiyet kurarak, Avrupa dışındaki insanlara da etkisini bulaştıran materyalist felsefe, düşmanı olduğu idealist felsefenin ilgi alanına giren “büyü” kavramını insanlar üzerinde çok iyi bir şekilde kullanarak yirminci yüzyıl ortalarına kadar, kendini insanlara reddi mümkün olmayan hakikat! Olarak sunmuştur. Materyalist felsefe sözünü ettiğimiz bu hakimiyetini bilimin büyücü gücünü kullanarak gerçekleştirmiştir. Nitekim materyalist filozoflar arasında oldukça önemli bir yeri olan Karl Marks, düşüncelerini ve çalışmalarını kendi felsefeleri paralelinde ortaya koyan İngiliz doğa bilimcisi Charles

Darwin'e kapital atlı eserini ithaf ederek (Gish, 1986: 8) dönemin bilim adamlarını da kendi saflarına katmaya çalışır.

Avrupa'da felsefe temelde iki kol halinde gelişmiştir. İdealist felsefe ve materyalist felsefe. “Madde mi öncedir ruh mu” veya “madde mi ruhu yaratır yoksa ruh mu maddeyi yaratmıştır?” şeklindeki soruları felsefenin temel sorusu olarak kabul eden Avrupalı filozoflar, sözü edilen sorular çerçevesinde birbirleriyle mücadele etmişlerdir (Politzer, 1978: 30). “Ruhtur maddeyi yaratan. Madde düşüncemizin dışında var olmaz. Madde bizim bir yanılısamadan başka bir şey değildir. Fikirlerdir şeyleri yaratan” (Politzer, 1978: 54) diyen idealist filozoflara karşı materyalistler: “Dünyanın ve şeylerin bizim düşüncemizin dışında pekala var olduklarını, öte yandan da şeylerin fikirlerimiz tarafından yaratıldığını, tam tersine fikirlerin bize şeyler tarafından verildiğini” söyleyerek idealist felsefeyi çürütmeye çalışmışlardır (Politzer, 1978: 61).

“Her zaman cadıların var olduğuna inanan, cadılara inanmayanların ruhları dolaylı ve dolaysız yollardan tanrı tanımazlığa (ateizm) götüreceğine inanan (Russel, 1972: 89) ortaçağ Hıristiyan düşünür ve yazarları, İncil'i, Katolik inancının dogmalarını, Aristo Teles'in öğretilerini her türlü kuşkunun üzerinde tutmaktaydılar (Russel, 1972: 12). Hıristiyan reformcularından Luther, Kopernik için, “Bu budala astronomi ilmini tepe taklak etmek istiyor” derken, Calvin de “Dünya olduğu yere çakılmıştır, kımıldayamaz” sözünü İncil'den aktararak “Kopernikus'un otoritesini, Ruhul Kudus otoritesinin üstüne koymaya kim cesaret edebilir” demekteydi (Russel, 1972: 20).

Geometrinin şeytan işi olduğunu sanıldığı Avrupa'da, matematikçiler sapkınlık çıkaran kişiler olarak sürgünlere gönderiliyor, Giordano Buruno adlı astronom yedi yıl tutuklu bırakıldıktan sonra diri diri yakılıyordu. Galileo ise engizisyon tarafından hazırlanan bir yazıyı okuyarak suretiyle düşüncelerinden vazgeçtiğini halkın huzurunda bildiriyor ve bu sayede hakkındaki ölüm cezasından kurtulmuş oluyordu. Din ve ahlakın çıkarlarının yalan yere and içmekle korunacağına inanan engizisyon, Galileo'yu arkadaşları ve ailesiyle görüştürmeyerek ölene kadar göz hapsinde tuttu (Russel, 1972: 36).

Hıristiyan Avrupa'nın bu taassubunun ve bilimsel duraklamanın başlıca sebebi; tabiatı tanrıdan ayrı düşünmek ve ona sırt çevirmek olmuştur. İnsan, tabiat ve tanrı arasında

böylesine şaşkı bir ilişki kuran Hıristiyanlığın çoktan beri ilimlere karşı gizli bir savaş verdiğini görmek şaşırtıcı olmasa gerektir (Garaudy, 1983: 103).

İlerleyen zaman içinde bilim adamları mücadelede kazanan taraf olmuşlardır. Felsefi planda ise, kaybeden taraf idealistlerdi. Çünkü Avrupa’da dinin dayanaklarının çürütülmesi dinin temsilcisi olan idealist felsefenin çürütülmesi demektir. Aydınlanma çağı denilen bu yeni dönemde, bilim adamlarının her biri faaliyet gösterdikleri sahalarda din ve kutsallık adına mevcut olan tüm kavramlarla mücadele ederken bir bakıma engizisyonundan intikam oluyordu.

Aydınlanma çağı filozoflarının ortak özellikleri arasında ilerlemeye inançları ve Hıristiyan dinine karşı antipatileri başta gelir. Çoğu Tanrı’nın varlığını bile kabul etmiyordu. Bilim adına dine saldırı genel karaktere dönüşmüştü (Yıldırım, 1992: 119). Bilimsel bir temele dayanan inançsızlık sadece Hıristiyanlığı değil, bütün dinleri hedef almıştı (Dermas, 1967: 53).

Kilisenin etkisinin yok edildiği bu dönemde tüm bilimsel veriler, tek taraflı ve önyargılı olarak materyalist filozoflar elinde yorumlandıktan sonra geniş halk kitlelerine ulaştırılıyordu. İnsan ve insanlık tarihiyle yaşıt olan din ve Tanrı kavramları bir çırpıda insan ve insanlığın gündeminden çıkarılmaya çalışılıyordu. Din nereden doğuyor? sorusuna “insanın kendisine ve tabiata dair sınırlı bilgisinden” diye cevap veren materyalist filozofların düşünceleri, A. Comte gibi sosyologların dinler tarihi hususunda ortaya koyduklarıyla iyice pekişmiştir. Comte’un geliştirdiği pozitivist anlayışa göre: “İnsan zihni tabiatın mahiyetini ve eşyanın gerçek sebeplerini tanımak için kabiliyetli değildir. Zihnin ilimde hiçbir kurucu rolü yoktur. Bu sebeple doğrudan doğruya deneyle sağlanamayan her bilgi teolojik ve metafiziktir” (Bolay, 1979: 226).

İnsanlık ilkel dönemlerden itibaren teolojik ve metafizik dönemleri yaşamıştır. Şimdi ise pozitivist dönem insanların kılavuzu olacaktır (Korlaelçi, 1986: 14). “Üç hal kanunu” olarak da bilinen bu yaklaşımın tüm insanları kuşatan “yeni insanlık ilmihali”nin temel gayesi yeryüzündeki vahyi bir temele sahip tüm inanç sistemleriyle mücadele etmek ön yargısı üzerine oturmuştur (Korlaelçi, 1986: 29).

Ayrıca Avrupa'nın dini anlayışında köklü bir değişime yol açan Darwin'de kilisenin savunduğu ilk insan anlayışını reddeden görüşleriyle materyalist filozofların işini hayli kolaylaştırır. Yapılan her ilmi çalışma, bilim adamının söylediği her söz, Hıristiyanlık kutsalını biraz daha yıkarak, “kutsalın kalmadığı bir dünya” sunar Avrupalı'ya. Kutsallığın kalmadığı veya etkisini yitirdiği yirminci yüzyıl dünyasının hemen başlarında bilim üstünlüğünü ilan ederek, kutsallığını şu veya bu yollarla (teknoloji-konfor) kabul ettirir. Teorilerin birer bilimsel dogmalara dönüştüğü –ki bilim ve dogma birbirinin zıttıdır- bu yıllarda 20. yüzyıl insanını derinde etkileyecek pek çok ekol ve ideoloji ortaya çıkacaktır.

1.2. İdeolojinin Tanımı Ve Özellikleri

Avrupa'da kilise egemenliğinin yıkılması beraberinde bir boşluk oluşturdu. Çünkü doğru veya yanlış kilisenin öğretileri insanların yaşadıkları dünyayı kavramalarını sağladığı gibi hayatlarına da bir anlam yüklemekteydi. Coğrafi keşifler, aydınlanma gibi gelişmeler sonucu kilise bu geleneksel rolünü yerine getiremez olmuştu. Bu durumda devreye ideolojiler girdi. Çok kısa zamanda sosyolojik, psikolojik nitelikleri olan bu ideolojiler kilisenin rolünü çok kolayca üstlenme başarısını sağladılar.

20. yüzyılın en önemli özelliği kuşkusuz ideolojilerin tüm yoğunluğu ile varlıklarını devam ettirmeleridir (Mardin, 1986: 13). İnsanların kendilerini dünyalarına, tohumlarına ve birbirlerine bağlayan, içtimai varlık olarak yaşamalarını sağlayan düşünceler sistemine ideoloji denir (Meriç, 1979: 236).

Karl Mannheim'e göre: Yönetenlerin belli bir duruma kendi çıkarları için kuvvetlice bağlanıp hakimiyetlerini alt üst edecek bazı gelişmeleri göremeyecek kadar fikir bulanıklığına düşmeleri gerçeğini yansıtır. Diğer bir deyişle ideoloji kelimesinde belli durumlarda, belli grupların kolektif şuurlarının toplumun içinde bulunduğu gerçek durumu hem kendisi için, hem de diğerleri için adeta bir sis perdesine büründüğünü ima ettiren bir mana gizlidir (Sezal, 1991: 142).

Eski kültürlerde de bugünkü ideolojilere benzer bir şekilde insanlara belirli bir toplum görüşü sağlayan az veya çok sistematik toplum haritaları görülür. İdeoloji adını verdiğimiz simgeleştirme kümeleri sadece komünizm ve faşizm gibi belirgin ideolojilerde ortaya çıkmaz (Mardin, 1997: 122).

İdeoloji, gerek dinamik tabiatının gerekse dünyadaki siyasi sistemlerin anlaşılabilmesi için beş boyutuyla birlikte ele alınabilir:

- 1- Dünya görüşü boyutu, zihni, hissi normative özellikler arz eder ve değerleri, normları, fikirleri, mitleri, doktrinleri, siyasi ve sosyal felsefeleri, kıyaslamaları, benzetmeleri, dille ilgili ve kültürel sembollerin biçimlerini ihtiva eder.
- 2- Katılım ve sosyal temel boyutu, tecrübi ve davranışsal özellikler gösterir. Sistemi kimlerin desteklediği, hangi sınıf grupların ideolojinin başlıca destekçileri olduğu sorularına cevap arar.
- 3- Gelişme ile ilgili temel boyutu, tarihi diyalektik evrimsel-ideolojik sistemin klasik ve çağdaş değişkenlerini içine alır. Buna göre ideolojiler değişince siyasi ve sosyal güçler de değişir.
- 4- Parti Yapısı ve Parti Liderliği Boyutu, partinin meşrutiyet zeminini ve otorite tiplerinin geleneksel, rasyonel ve karizmatik olup olmadığını araştırır.
- 5- Stratejik ve Taktikler Boyutu, yapısal örgütsel, programatik özellikler arz eder. Stratejik kısa ve uzun dönemde ilgili hedef ve hedeflere varmada uygulanan vasıta usul ve tekniklerle ilgilidir.

İdeoloji, herhangi bir siyasi sosyal sistemin hayat kaynağıdır. Siyasi sistemin meşrutiyetini ve iktidarını yenileyen bir sinir sistemi gibidir (Taşdelen, 1997: 90).

İdeoloji, tek kişinin kendi başına ve kendi boyutları içinde avunma ve illüzyonu değil, grup davranışı ile ilgili ve onunla beraber vücut bulan kolektif bakış açısının ifadesidir. İdeoloji yalnız düşünce katında oluşan ve orada kalan zihin oyunu, bir spekülasyon değil, onların söz ve yazı halinde açıklanışıdır. Belli bir toplum katı başkaları karşısında etkinlik ve meşruluğunu, bakış açısının cümle, deyim ve slogan halinde bulur ve sürdürür. Grup davranışını ister yansıtmaya, ister haklı ve meşru gösterme noktasında

olsun, ideoloji o maksat için imal edilmiş ısmarlama deyim ve sloganlar olmayıp, bizzat grup mensuplarınca dahi hakikatin kendisi imiş gibi karşılanan düşünce ve inançlar ideoloji bu açıdan, grup davranışının bilinçaltı ile birleştiği ortak araştırma alanını meydana getirir (Ülgener, 1983: 99).

Siyasi yapıların şekillenmesinde ideolojilerin oynadığı rollerden farklı olarak kimi düşünürler değişik sosyal güçlere dikkatleri çekmişlerdir. Bu düşünürlerden İbni Haldun'a göre; asabiyet devlete vücut veren yegane güçtür. Herhangi bir sosyal zümre kendinde, hakimiyet kurma kuvvetini bulabildiği (yani asabiyet sahibi olduğu) zaman bu kuvvet hukukun oluşumuna da kaynaklık eder. Asabiyeti güçlü ve istilacı bir grup, kurumları yıpranmış eski yerleşik toplulukları hakimiyeti altına alır. Asabiyet, bir topluluğu belirli bir idareci ve hakim gücün tarafını tutmasını sağlama ve ona tabi kılma kuvvetidir. Hakimiyet altına alışı hadisesi tabi bir hadisedir.

Yine İbni Haldun'a göre; asabiyetin en mühim özelliği, kabile ve cemaati teşkil eden fertler arasında kuvvetli bir birliği sağlam ve sürekli bir dayanışma ve yardımlaşmayı tabii bir koruma duygusunu ve şuurunu sağlamasıdır. Böylece asabiyet siyasi iktidarın oluşmasında ve sosyal siyasi tüm müesseselerin teşekkülünde önemli rol oynar. Aynı konuda Ahmet Cevdet Paşa, cemiyetlerin gelişimine bağlı olarak kabile yani nesep asabiyetinin eski gücünü kaybettiğini, yerini dini asabiyetin aldığını belirtir. Ona göre din, sosyal dayanışmayı güçlendiren en önemli unsurdur (Taşdelen, 1997: 30).

Çağdaş toplumlarda kimliğini ideolojiden alan insanların sayısı hayli fazladır. Şüphesiz bunda yüzyılımızın özel şartlarının önemli rolü vardır. Ne var ki ideolojinin etkinliği salt bu şartlarla açıklanamaz. Onda bir takım özellikler olmalı ki insanı çekebilsin.

Bunları şöyle sıralamak mümkündür:

- İdeoloji, insana önce bir rol yaratır; ona hayatta önemli bir fonksiyon yükler. Kişi böylece hayatını saçma olmaktan kurtardığını sanır.
- Bir dünya modeli kurar; burada her şey ve her insan belirli bir rol sahibidir. İdeoloji bu rolü verebilmek için ilkin tarihin dramatik ve inandırıcı bir tasvirini yapar.

Çizilen bu dram içinde fertler birer rol içinde fertler birer rol edinirler. Mesela milletlerin ya da sınıfların mücadelesi bu mücadelede yer almak böyledir.

- İdeoloji, sunduğu dram bağlamında neyin iyi neyin kötü olduğunu belirleyerek insan davranışlarına kabataslak da olsa bir ölçü koyar.
- İdeoloji neredeyse futuroloji gibi bir gelecek tasviri yapar. Tasvirinde hayali ögelere fazla yer verir, bu onu daha cazip kılar, bir bakıma ütopyaya yaklaştırır.

Onun bir başka özelliği de çözümlenmeden değişebilir olmasıdır. BOULDİNG bu bakımdan der: “İdeolojinin üç aşama geçirdiğinden bahsedilebilir; önce insanlar ideolojiye inanırlar, sonra ona inanmaya inanırlar ve nihayet inanmaz olurlar. (Mesela Marksist ülkelerde kitleler ikinci aşamayı yaşamaktadır).

İdeoloji insanının karşılaştığı bütün problemleri çözebilme iddiasını taşır. Daha doğrusu muhataplarını buna inandırır. Her soruyu cevaplama, ya da her problemi çözme iddiası aslında ideolojinin kaypaklığını içerir (Elibol, 19: 85).

İdeolojinin ideal yayılma ortamı az okumuş insandır (Mardin, 1997: 131). Bu nedenle ideolojiler kölelerinden kopmuş olan insanlara yeni bir yön yermeyi, dengelerini kurmayı amaçlayan öneriler olarak ortaya çıkmıştır.

İdeolojilerin 19. yüzyılda ve 20. yüzyılda geniş yayılma alanı üç ana gelişmenin sonucudur. Yeni yayım araçlarının ve yeni eğitim sistemlerinin gelişmesi 19. yüzyıla yaklaştıkça aydınların fikir üreticisi olarak toplumda giderek önem kazanan bir fonksiyonda yer alması bunların yanında pek tabi ki 19. yüzyılın sosyal çalkantıları da ideoloji yaratıcı koşulları ortaya çıkartmakta önemli rol oynamıştır. Endüstri toplumunun insanları köksüzleştiren etkileri burada başta gelir (Mardin, 1997: 132).

Hakim ideoloji kendi başına bir güçtür. İnsanların mevcut sosyal yapının mutlak bir zaruret olduğuna ona karşı gelmenin imkansızlığına inandırabilir. Hatta mevcut düzenin her türlü tehlikeden korunması gereken ideal bir düzen olduğunu da telkin edebilir (Meriç, 1979: 261).

Hedefe varmada eşya yerine söz ve deyimlerle uğraşmanın çok daha kolay ve üstelik daha da etkin olduğunun hesabını çok iyi bilen düzen ve sistem mimarları yarışı kazanmanın başkalarınınkine göre daha kıvrak kulaklarda daha çok çınlayan deyim bilinci içindedirler. Hesap yapılışı da değildir. Alışmamış mücadele tekniğinin ve araçların üstünde, ötesinde vurucu kuvvetin en fazla söz ve kelime kalıplarında toplandığını bilmeyen kalmamış gibidir. Kim ve hangi taraf deyim ve terimin daha etkilisini daha canlı ve kıvrak olanını bulup yanına katarsa tutulma şansının en fazla onun yüzüne güleceğini bilir ve bildiği içindir ki her sistem yasal düzenleme ve yapım unsurlarının yanı sıra kendi unsurları yapımcılarıyla beraber gelir. Terim ve deyim seçmede önemli rol alan tekrar edelim, akıl ve mantık tarafına seslenişi değil heyecan ve misyon tarafına uzanıştır. Kulakta kalıcı bir ses sürekli bir bir yankılanış bırakmak günün daha geçer akçe deyimi ile söyleyeli: Ses ve ton etkili yaratabilmek bu efektenin en fazla nerelerde sivrildiğini hangilerinde tepe noktasında tırmandığını tahmin etmek zor olsa gerek “izm” o noktada kırılması imkansız bir rapor sahibidir. Her şeyden önce “izm” kulakta yarattığı o ritmik tanınan yankıların geride fazlada bir bilimsellik çalınma ile birleşince konuşmaya herkesin harcı olmayan ayrı bir hava katıyor. Bu solukta üçüncü basını peş peşe dizivermenin konuşan veya yazanın entelektüellik gösterisi içinde zevkten nasıl dörtköşe ettiğini nerede ise gözlerinden okumak mümkün (Ülgener, 1983: 147).

Yerleşik bir kültürün yerine yeni bir kültür getirmek istendiği zamanlarda, ideoloji önemli bir yer tutar. Çünkü, evren hakkında birtakım açıklamalar getiren ve onu dönüştürmenin neden gerekli olduğunu anlatan birkaç temel ilkedeki hareketle teklif edilen norm, değer ve rollerin aklileştirilmesinden başka yeni bir kültürün hiçbir dayanağı yoktur. Ancak eğer bir kültür uzun bir süreden beri yerleşmişse yaşanılmış davranış alışkanlıkları, o kültürün ideolojik altyapısından çok daha büyük önem kazanır. Çünkü bunlar artık çoğu zaman onları ortaya çıkaran ideolojiden sıyrılmışlardır. Yaşanılmış olan sadece söz konusu olan bu ideolojiyi ikinci plana itmekle kalmaz az çok o ideolojiye karşı gelişen ve bir karşıt kültür öneren ideolojileri de etkiler (Taşdelen, 1997: 174).

Bir ideolojiyi doğuran şartların yavaş yavaş ortadan kalkması bu ideolojiyi de ortadan kaldırmağa yetmez. Zihinlere kök salan kadrolarını kuran bir ideolojiyi kendisini yaratan içtimai şartlar yok olduktan sonra da yaşayabilir (Meriç, 1979: 260).

Yeni toplumda yeniden çerçeve kurmanın iki yönünden bahsedebiliriz. Bir taraftan sarsan toplum düzeninin yerine yenisi aranmaktadır. Diğer taraftan eski simgeler doğuracağı, eski toplumun sarsılmasıyla inandırıcılığını yitirdiği için yeni simgeler doğuracağı oluşturulması gerekmektedir. Fakat bu işin temel bir zorunluluğu vardır. “Farklılaşmış” toplum içinde kurulacak yeni çerçeve çağdaş toplumda oluşan bütün toplum katlarına mı, yoksa yalnız birine mi çağrıda bulunsun? Çağdaş ideolojiler bu zorlukla karşı karşıya kalınca farklı yaklaşımlarla ortaya çıkmışlardır. Marksizm proletaryaya seslenmiş Burjuvaziye düşman olarak görmüştür. Faşizm ise sınıf çatışmasının yüzeyde bir görüntü olduğu noktasından hareket ederek halkı “birleşmeye” davet etmiştir. Fakat her iki akımda yeni bir toplum bütünü ve imgesi yaratmaya çalışmıştır (Mardin, 1997: 135).

İdeolojilerin sosyal değişimdeki rolünün anlaşılması açısından göz önüne alınması gereken önemli bir konu da gelişmekte olan ülkelerin durumudur. Bilindiği gibi gelişmekte olan ülkelerin önemli toplumsal özelliklerinden biri aydınlarını bütün diğer toplum unsurlarından önce batı çağdaş düşüncesini öğrenmesidir. Gelişmekte olan ülkenin aydını böylece bir taraftan kendi kültürünü “geri” bulmaya başlar ve halk ile bağlarını koparıırken diğer taraftan yeni bir toplum düzenini ihtiyacı şiddetle hisseder. Kendi kaderlerini hakim olabilmış olan üçüncü dünya ülkelerinde bağımsızlık süreci aydınların itişisi ile kuvvet kazanmıştır ve aydınların özel damgası bu ülkelere yön veren ideolojilerle ortaya çıkmıştır (Mardin, 1997: 136).

Hemen hepsi alışılmış kelime ve cümle yapısı ile okuyucuyu kısıktırak yakalayan ve hep o beylik söz ve tekerlemeleri gözü kapalı bir biri peşine dizmekte robotlaştıran yayımlar rejim veya düzen üzerine bir şeyler karalamaya heveslenip de siyaset edebiyatının ezber kalıpları olan “izm”leri arka arkaya sıralamadan olayların çıplak yüzüne dosdoğru bakmayı başarabilenler bir elin parmakları ile gösterilecek kadar azdır. Gerisi taraflı tarafsız, kelime ve cümle yapısı ile bir tornadan çıkmışa benzer. Birine göz

gezdirirken aynı kelime ve deyimlerin alışılmış kalıpları içinde daha başkalarında hemen olduğu gibi tekrarlandığını sezmek mümkün değildir.

Serbestçe düşünmekten çok kelimelere, hele basılı olanlara takılıp kalıyor... insandan çok (basma kalıp) kitaplara kendimizi kaptırıyoruz. Biteviye kelimeler ezberliyor ve artık bizzat düşünmek külfetinden kendimizi kurtulmuş sayıyoruz. Hür insanlardan ahmak koyun sürüleri yapmanın bir yolu onları okuyucu yapmaktır. Böylece herhangi bir ideolojiye mensup olan insanlar, eşyanın temeli ve gerçeği yerine satıl üstün kelime ve deyimlerle uğraşıp durmaktadırlar (Ülgener, 1983: 44).

Bu özellikler ideolojinin niçin etkin olabildiğini, nasıl olup da insana bir kimlik verebildiğini açıklar. Bir düşünür belki de bu yüzden ideolojilere “akıl sınırların içindeki dinler” diyor.

İdeolojiler gerçekten bir mantığın ürünü olan dinlerin bazı özelliklerini devralmış durumdadırlar. Ne var ki bu özelliklerin, dinlerin dayandığı mantık bazından soyutlamışlar onlara kendilerine özgü içerikler yüklemiştir. Onları bu bakımdan dinlerle özdeş saymak mümkün değildir.

Bir de şu var; ideolojiler, kitle haberleşme araçlarının teknolojik imkanların ve nükleer silahların sağladığı avantajlara sahip olmasalar da aynı etkinliği gösterebilirler miydi? Hiç sanmıyoruz; çünkü ideolojilerin taşıdığı temel özellikler asıl mantık bağlamından soyutlandıkları için insana son tahminde anlamlı bir dünya tasavvuru veremezler (Elibol, 1983: 85).

İdeolojilerin bir özelliği de etkin oldukları insan gruplarında çok inatla savunulan, kan dökme pahasına da olsa vazgeçilmeyen inançlar olarak yerleşmeleridir. İdeoloji insanın tüm duyguların harekete geçirir, onu seferber duruma getirir. Rus ihtilalinde Bolşevik ideolojisini taşıyanlar “kızılar” karşı görüşü tutan “beyaz”larla amansızca savaşmışlar bu ideolojik çatışma büyük bir harbe yol açmıştır. İspanya’da sol ile sağ arasında 1936’dan 1939’a kadar süren savaşta yaklaşık olarak bir milyon kişi ölmüştür (Mardin, 1997: 172).

Günümüzde ideoloji kavramı otoriter rejimleri açıklamak üzere küçük düşürücü bir şekilde kullanılmaktadır (Taşdelen, 1997: 92). Çünkü ideolojiler son tahlilde bireye denir. Dıştan ve üstten bir zorlama kuralları olarak kalırlar. Böyle durumda insan için kanun koyucu bir başka insan olmaktadır (Arslan, 1997: 187).

Basma kalıp ve kaçınıcı elden aktarma kitapları okuya ezberleye hazır kişilerin, slogan ve izmlerin tutsağı olmakta devam ediyoruz. Aynı tekerlemeler hiçbir değişiklik yüzü görmeden, hiçbir eleştiri süzgecinden geçirilmeden kurulmuş gibi ağızlardan ardarda dökülüyor. Sloganlaşmış deyim ve terimlerin sis perdesini aşip arkasına inmedikçe, insan ve toplum gerçeğini değerlendirmede daha uzun zaman yaya kalacağımıza şüphe olmasın (Ülgener, 1983: 154)!

2. İDEOLOJİLER VE TOTALİTER TAVİR BENZEŞMESİ

2.1. Marksizmin Totaliter Boyutu

Totaliter karaktere en yakın ideolojilerden birisi de kuşkusuz Marksizm'dir. Her ne kadar toplumsal ve iktisadi olaylara makul bazı teşhisler koyabilmişse de son tahlilde kendisinin "kaçınılmaz son" olarak ifade etmesi beraberinde totaliter karakterinde gelişmesini sağlamıştır. Böyle bir ideoloji insana ister istemez kendisinin mutlak doğru olduğu zannını verebilmekte, kişide alternatifsiz bir düşünce –tek tiplik- tarzı oluşturmaktadır.

Marx'a göre hukuk düzeni ya da siyasal düzen, ancak ekonomik sistemin gerçek üretici güçleri üzerine kurulmuş olan ve onları dile getiren üst yapılardan biri olarak anlaşılmalıdır. Onlar hiçbir zaman ekonomik gerçekliği kesin bir biçimde değiştiremezler (Popper, 1989: 110). Böylelikle ekonomik gücün öneminin keşfeden Marx, baktıkları yerde ekonomik gücü gören, ekonominin önemini abartan (Popper, 1989: 118) ve düşüncelerini genel geçerlilik olarak ortaya koyan Marksistlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Marksist ideoloji mensupları kendilerinin bir bilim adamı olduklarını, bilimsel olarak olaylara yaklaştıklarını iddia ederler: Ne olması gerektiği hakkındaki kurgularla değil,

ne olduğu ya da olacağı hakkındaki gerçeklerle ilgilendiklerini soylerler. Başka bir deyişle, onlar ilgi alanlarını ne olacağı sorusuyla sınırlayan tarih kahinleridir (Popper, 1989: 139). 20. yüzyılda bilimselliğin öneminin artması nedeniyle tüm ideolojiler veya ekoller gibi Marksizm de kendisini bilimsel temelleri olan bir hakikat olarak ortaya koymaya çalışmıştır.

Tarihin Marksist açıklamasına göre, bütün ideolojik ve siyasal fikirlerin maddi ya da ekonomik temelleri vardı. Toplumdaki ahlak kuralları içtenlikle savunulsalar bile, temelleri iktisadi çıkarlardan ibarettir. Tarihte yazılan ya da söylenen bütün çatışmaların nedenleri ne olursa olsun maddi refah atışmalarıdır (Parkinson, 1984: 144). Sosyal olaylar son derece kompleks niteliği olan olaylardır. Meydana gelen olayların değişkenlerini tespit etmek oldukça güçtür. Bu özelliklerinden dolayı determinist kurullarla açıklanamazlar. Ancak bur görüş açısı bakımından Karl Marx'ın incelendiği tarihin bir analizi olarak bu iddia da bir öz vardır. Fakat tarihin bilimsel bir açıklamasının diğer bir açıklamadan daha doğru olduğunu sonucunu çıkarmak mümkün değildir. Tarihe pek çok açıdan, siyasal, dinsel, tıbbi, hukuki, bilimsel ve kültürel açılardan bakılabilir. Bu nedenle değişik görüş açılarını değerini tartışmak gereksizdir. Bunların hepsi de bize gerçeğin bir görünümünü verir. Hiçbir aklı başında tarihi sadece kendi görüşünün önemli olduğunu iddia edemez. Fakat, birisi kalkıp da kendi grlnden başka bir yaklaşımı olamayacağını ileri sürerse, tarihi ona ancak bir amatör gözü ile bakacaktır. Tek bir kitap okumuş ve onda bütün evrenin gerçeğini bulmuş bir adam işte Karl Marx da böyle bir amatrd.

O, tek bir örnekten gelene bir kural çıkarmaya çalışmıştır. Aşağı yukarı 30 bin yıllık bir dönemde yükselip alçalan uygarlıklar elimizde kanıtlar olduğu halde, Marx iktisadi kuramını 500 yıllık tek bir uygarlığın analizine dayandırmaktadır (Parkinson, 1984: 145). Kendi zamanı ve mekanın şahsı üzerindeki etkisinden kurtulamadığı rahatlıkla söylenebilir. Çünkü Marx kapitalini XIX. yüzyılın İngiltere'sinde iktisadi ilişkiler ve toplumsal sonuçları üstünde yaptığı klinik incelemesine göre şekillendirecektir (Delmas, 1967: 66).

Bu nitelikleriyle Marksist görüşler zaman içinde taraftarları nezdinde birer dogmaya dönüşecektir. Tartışılmaz hakikat beraberinde totaliter tavrın gelişmesine yardımcı olacaktır. Toplumsal değişim hangi yönde devam edecektir? Siyaset, hukuk vb. sosyal kurumlar nasıl şekillenecektir? Sosyal değişimin dinamikleri nelere bağlıdır? Tüm bu soruların cevabı Marx'a göre genel geçer bir kaide olarak belirlenmiştir. Genel geçer kaide Marx'a göre şöyle işlemektedir:

“Gelişme avantajlarını tekellerine alıp sömüren büyük kapitalistlerin sayısının devamlı olarak azalmasıyla birlikte sefaletin, baskının, angaryanın, zilletin ve sömürünün oranında artar; ama bununla birlikte sayıca artmakta olan ve kapitalist üretim yönteminin kendisi tarafından birleştirilmekte, örgütlenmekte ve disiplinlenmekte olan çalışan sınıfın isyankar öfkesi de artar. Eninde sonunda sermaye üzerinde kurulan bir tekel, onunla birlikte ve onun aracılığı ile meydana gelmiş olan üretim düzenine ayak bağı olmaya başlar. Gerek üretim araçlarının birkaç elde toplanması, gerekse iş gücünün toplumsal açıdan örgütlenmesi kapitalist giysisinin bir deli gömleği haline geldiği bir raddeye varır. Bu düzen dağılır. Kapitalist özel mülkiyetin vakti saati gelmiştir. Yağmacıların malları yağma edilecektir” (Popper, 1989: 139). Teoriye göre bu tarihi bir zorunluluktur. Hatta işin içine şiddetin girmesi bile aynı anlayışa göre yapılması gereken, insanlığın ondan kaçamayacağı kaderidir.

Burjuva sınıfının ve insanın insan tarafından sömürülmesinin bütünüyle ortadan kaldırılması için şiddetle gereklidir. Ama bu amaç gerçekleşince, proletarya diktatörlüğü, doğal bir olayla kendi kendine son verecek ve sınıfsız, baskısız bir toplumda eksiksiz bir özgürlük egemen olacaktır (Duverger, 1986: 136). Ancak bu hedefler birden bire gerçekleşmez. Belirtilen hedeflere ulaşmaya kadar bazı ara dönemlere ihtiyaç duyulacağı vurgusu devamlı suretle yapılmaktadır.

Bu anlayış sahiplerine göre sosyalizm tarihi bir zorunluluktur. Şu an devlet ekonomisi şeklinde ortaya çıkan durum kapitalizm ile sosyalizm arasındaki bir geçiş devresidir (Bourgin, 1966: 85). Marksist ideoloji kendisini tarihsel bir zorunluluk olarak ortaya koyarken bir taraftan da taraftarlarına çağrılarda bulunmayı da ihmal etmez. Onları dönüşüme hız katmaya çağırır. Sosyalist toplumun maddi temelleri vardır. Bu nedenle

yapılması gereken onun gelişmesini önleyen hukuki engelleri yıkarak dönüşümü kolaylaştırmaktır.

Her şeyden önce ve birinci planda olmak üzere, dünyanın egemen milletler halinde bölünmesi, başka bir deyişle milletler arası iş bölümünü engelleyen milli sınırların varlığıdır. Dünyanın egemen milletler haline bölünmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan devletçilik, üretici güç politikasını hizmetine sokar. Fakat insanın eseri olan hukuki engeller ancak yine insanlar tarafından yıkılabilir. Bunun için toplumun tarihi bir zorunluluğu olan sosyalizmin gerçek olması için insanların mücadelesi gerekir (Bourgin, 1966: 86).

Devletin yok oluşunu da aynı ideoloji bir zorunluluk sayar ve ideolojilerin kendisine has büyümlü üslubuyla şu şekilde açıklamaya çalışır: “Devletin bütün toplumun gerçekten temsilcisi olarak görüldüğü ilk davranışı yani üretim araçlarına toplum adına sahip oluşu, aynı zamanda onun son karakteristik devlet davranışıdır. Bir devlet iktidarının sosyal ilişkilere müdahalesi, bir diğerinden sonra başka bir alanda fuzulileşir ve arkasından o da kendiliğinden uykuya yatar. Şahıslar hükümeti yerini, eşyanın yönetimi ile üretim hareketini yürütülmesi işine bırakır. Devlet yürürlükten kalkmamış, ölmüştür” (Bourgin, 1966: 74).

Gelecekte ne olacağını araştıran, bilimsel hassasiyetler içerisinde düşüncelerini geliştirdiğini iddia eden Marksist tarihselci görüş yaygınlaştığı kitlelerde totaliter tavrın gelişmesini sağlamıştır. Marksizm kendisini bilimsel bir hakikat olarak ortaya koyunca; bu ideoloji türüne inananlar da kolaylıkla aynı konuyla ilgili daha farklı görüşleri reddedebilmiştir. Herkesi kendi görüşleri etrafında birleşmeye çağırırken totaliter tavrın tüm özelliklerin de yaygınlaşmaya çalıştıkları yerlerde göstermişlerdir. Kendisini en doğru gören ve kendi görüşlerini er geç gerçekleştirecek bir olgu kabul eden insanlar bilerek-bilmeyerek her türlü baskıyı veya anti demokratik tavrı uygulamaya koymuşlardır. Çünkü onlara göre mutluluğa ulaşmak kendi düşüncelerinin gerçekleşmesine bağlıdır. Bu nedenle aslında onlar kendilerini mutluluk ve adaletin hizmetkarı olarak düşünürler. Bu kesin inanç onların totaliterleşmesinin en temel zeminidir.

Marks'ın tarih kuramı yalnız akılcı açıdan savunulamaz olmakla kalmaz, aynı zamanda vicdanın önemini öğreten herhangi bir dinle de bağdaşmaz durumdadır. Çünkü böyle bir dinin, akılcı tarih yorumunun davranışlarımızdan sonuna kadar sorumlu olduğumuzu ve bunların tarihin akışı üzerinde etkili olduklarını ısrarla beliten tutumuyla uyumsuz bir durumdadır (Popper, 1989: 243).

2.2. Kapitalist İdeoloji Ve Modernleşme

Tüketim toplumun çağdaş yığınlar üzerinde görülmemiş bir nüfus ve cazibesi vardır. Arzulara yön verme teknikleri, toptan insanları yığınlar haline getirmektedir. Böylece yığılaşmış insanların ne iradeleri kalıyor ne de dikkatlerini özgürce yoğunlaştırabilecekleri yetenekleri. Olaylara katılamayan, onları olduğu gibi kabul eden kitlenin oluşumunda ideolojiler önemli derecede etkindirler (Meriç, 1980: 361). Kapitalist büyüme modelinin Avrupa ve Amerika'da iktisadi ve teknolojik gelişmelerde büyük atılımlara vesile olması beraberinde yeni hayat tarzlarının oluşmasını sağlar. Modernleşme denilen bu yeni hayat anlayışı siyasi, hukuki ve diğer tüm sosyal alanlara sirayet etmiştir.

Modernleşme; az gelişmiş ülkelere, gelişmiş ülkelerin vasıfların kazandıran sosyal değişme sürecidir. Bu değişim süreci düş müdahalelerle gerçekleştiriliyor. Özellikle emperyalizm çağında, geleceklerinin imaj veya tasvirleri, sömürge halklarına sömürgeciler tarafından sunuluyordu. Sömürge halkı için ideal olan efendilerine benzemektir. Sömürgeciler özellikle onlardaki direnişi kırmak kişiliklerin öldürmek için modernleşmeyi bir ideoloji olarak sundu (Meriç, 1980: 264).

Kapitalist büyüme modeli iktisadi ve askeri gücüne dayanarak modernleşmenin az gelişmiş ülkelerde kök salmasını sağlar. Batılı güç kendisini bu ülkelerde reddi ve alternatifini mümkün olmayan bir olgu olarak ortaya koydu. Ve insanlar varlıklarının ancak bu güç desteğine bağlı olduğuna inandırıldılar.

Kapitalist ideoloji oluşturduğu sanayileşme politikası ile toplumları geleneksel yapılarından uzaklaştırarak onlara yeni bir şekil vermektedir. Toplumların dini, ahlaki, hukuki ve tüm kurumları önemli ölçüde etkilenmektedir. Sanayileşme toplumu hızla evreselleştirmektedir. Sanayinin dayandığı ilim ve teknoloji, beynelmilel bir dille konuşmaktadır. İlim gayri milli, gayri mahalli ve hatta milli kültürü aşan bir husus olup, hükümet şekli ve halkın bir önceki hayat şekliyle geleneklerinden tamamen bağımsız hale gelmiştir.

Böylelikle sanayi toplumları bütünleşmiş bir dünya oluşturmaktadırlar. Dillerde ve kıyafetlerde –ki bu alanda bile bir benzeşim söz konusudur- görülen farklılıklar otomobilin, uçağın, teneke kutusunun (konserve) elektriğin ve sanayileşmenin diğer mahsullerinin sebep olduğu ortak benzerlikler yanında artık hiçbir şey ifade etmiyor. Dünyanın çeşitli şehir merkezlerinin ne kadar birbirine benzer hale geldikleri artık herkesin ortak tecrübesidir. Aynı şey, turistler ve ziyaretçiler tarafından daha az görülmekle beraber modern sanayinin iş yerleri için çok daha doğrudur.

Sanayileşme, eski bir toplumu yeni bir topluma dönüştürmekte ve ona çeşitli karakterler kazandırmaktadır. Eski şartlar çoğu zaman, sürmekte olan yeni sürece belli bir dereceye kadar bulanıklaştırır. Ama eninde sonunda sanayileşme ideolojisi kendi mantığını kabul ettirir (Sezal, 1991: 95).

Çünkü modernleşme insanı ve toplumu yeni baştan inşa etmeye çalışmıştır. Onu kadim kültüründen, fitratından uzaklaştırarak yeniden tanımlamıştır. Adeta tıpkı totaliter yönetimlerde olduğu gibi insanlar alternatifsiz hale getirilmiştir. Her türlü farklı arayış, geleneksel tavra sadakat veya modernleşme sürecine yöneltilen eleştiriler bir tür kilise aforozuna maruz kalmıştır.

Sanayileşme ideolojisi yani modernizm sanayileşme sonrasında batı medeniyeti ülkelerinde görülen sosyal ve siyasi değişimlerdir. Bu değişimler arasında şehirleşme mesleki şemadaki değişimler, sosyal hareketlilik, yaygın eğitim, mutlakıyetçi siyasi düzenden çoğulcu temsili siyasi düzene ve nihayet “bırakınız yapsınlar” anlayışından modern refah devleti anlayışına geçiş sayılabilir (Sezal, 1991: 99).

Modernleşme bu tür sosyal değişikliklerin yanı sıra toplumun tüm paradigmasını yeniden oluşturmuştur. Toplumun önem atfettiği değerler farklılaşmıştır. Böylelikle sanayileşme kendisine has bir toplum oluşturur bu toplumda bilime ve teknik bilgiye önem verilir; dolayısıyla bilim adamı ve teknologların prestijleri yüksektir. Teknik değişmeye karşı olan tabular yıkılmıştır “modern” “çağdaş” ve “ilerlemeci” olmak özlem kazanmıştır (Sezal, 1991: 93).

Özellikle az gelişmiş ülkelerde bu tip değişimler beraberinde pek çok sorunun ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Toplumu oluşturan kurumlar arası bağlar çözülmüş, uyumsuzluk olağan hale gelmiştir. Böylelikle kapitalist olmayan bir çevreye kök salmaya çalışan kapitalist yapılar, ütopyik bir takım ideolojiler geliştirebilmişlerdir. Bunlar iktisadi değil siyasi ideolojilerdir.

Kapitalist toplumun iktisadi ideolojisi, dar anlamda ideolojik bir ideolojidir. Mevcut yapıları idealleştirir düzenin bahtiyarlarını kendi durumlarının hakka, adalete eşyanın mahiyetine uygun olduğunu inandırır. Nispî bir refaha kavuşmuş olan bir çok tabakalar için de yaşadıkları sosyal yapı mümkün olan sosyal yapıların en mükemmelidir. İmtiyazlılar arasında bulunmayanlar bile, maddi durumları pek fena değilse, rakip modeller fazla çekici bulmuyorlarsa, aynı duyguya kapılabilirler. Bu gibi ideolojiler daha çok Avrupa ve Amerika’da yani sanayileşmiş ülkelerde yankılar uyandırmıştır (Meriç, 1980: 352).

Günümüze hakim kapitalist düzen sınırlı bir mülkiyetçi ruhu yalnızca zenginler arasında yaratmakla yetinmemektedir. Sürekli yoksulluk tehlikesi pek çok insanı zamanının ve düşüncesinin önemli bir bölümünü ekonomik hesaplara ayırmaya zorlamaktadır.

Bu düzenin en göze çarpan kötülüğü belki de ekonomik adaletsizliğidir. Tekellerin tröst, kartel ve iş veren sendikaları biçimlerdeki çağdaş gelişmeleri ile kapitalizm zenginleri toplum üzerindeki denetim ve hakimiyetini artırmıştır (Russel, 1983: 36).

Sınırsız büyümeyi hedeflemesi, insani boyuttan soyutlanmış bir ilerleme anlayışını geliştirmesi kapitalist ideolojinin –modernleşme- gayri ahlaki ve gayri insani yüzünü oluşturur. Bununla birlikte büyüme modeli çerçevesinde ortaya koyduğu “ilerleme” ve

“gelişme” tanımları ve onlardan ayrı olunamayacağı, onlara karşı durulamayacağı fikrini kitlelere benimsetmeye çalışması da totaliter yüzünü oluşturmaktadır.

Günümüzde ideoloji ile arasında çok yakın ilişki kurulacak olan kavram veya tavır kuşkusuz totalitarizm olsa gerektir. Hatta bir bakıma totalitarizme sinesinde çeşitli ideolojiler barındıran bir tavır olarak değerlendirilebilir. Totalitarizm belli bir düşünce tarzının –ideolojinin- mahsulüdür. Totaliter düşünce tarzına göre, halkın ihtiyaçlarını en iyi halkın kendisinden ziyade, küçük bir seçkinler zümresi bilebilir ve halkın meselelerine hal çaresi getirir. Örneğin, Komünist Partinin toplum için neyin en iyi olduğunu çoğunluğa göre daha iyi bildiğini savunan Leninist Doktrin, muhalefet gruplarının parti içinde bile meşruluğunu sürdürmesine müsaade etmemiştir.

Totalitarizmde toplumun bütünü devletin içine hapsedilmiştir. Toplumu oluşturan fertlerin siyaset dışı hayatları üzerinde dahi bir siyasi hakimiyet ve denetim kurulmuştur. Toplumların hayatında müstakil, kendiliğinden oluşan, muhtar ne kadar teşekkül ve faaliyet varsa hepsi tahrip edilir. Bütün bir toplum koskoca bir siyasi garnizon haline dönüşür (Taşdelen, 1997: 150).

Bireyin tercihleri ve ideallerinin hiçbir anlamı yoktur. Özellikle akıl ve duygu fonksiyonlarının tüm üretkenlikleri yok edilmiştir. Her şey başkalarınca belirlenen hedefleri gerçekleştirmeye yöneliktir. Ve o amaca hizmet ettiği oranda insanlar bir anlam kazanır. Bu anlam kazanmada insanın değerini anlama değil, bir makinanın gördüğü fonksiyonu yerine getirme tarzında ortaya çıkar.

İnsanların bütün ortak tutkuları, karşılıklı gereksinimleri , her türlü anlaşma zorunluluğunu, her türlü birlikte davranma fırsatlarını ellerinden alır, onları, özel hayatın dört duvarı arasına kapar (Bouthoul, ts: 195).

Totalitarizm siyasi iktidarın toplumdaki sosyal ve özel hayatın her veçhesini denetim altında tutmaya gayret göstermesiyle ortaya çıkar. Totaliter yönetim, bir resmi ideolojiye dayanır. Bu ideoloji, sosyalist, liberal ya da teokratik bir esasa sahip olabilir. Siyasi iktidar ise, resmi ideolojiyi temsil eden bir grup seçkinin, çoğunlukla katı

teşkilatlanmış tek bir partinin elinde bulunur. Siyasi iktidarın dışında kalan fert ve gruplar karar alma süreçlerinde hür ve muhtar değillerdir. Kitle haberleşme vasıtaları, eğitim sistemi, sosyal, kültürel ve diğere boş zaman faaliyetlerini tamamı totaliter yönetimini denetimi altında bulunur ve resmi ideolojinin propaganda vasıtası olarak kullanılır (Taşdelen, 1997: 147).

Totaliter yönetim çoğu zaman bazı “izm” türü ideolojiler veya dini anlayışlarla özdeşleştirilmeye çalışılmıştır. Bu konuda tarihte ve günümüzde bazı örneklerin olması birer delil kabul edilmiştir. Bu nedenle kısmi örnekler üzerinden özdeşleşme sonucuna varılmıştır. Halbuki totaliter tavır, bazı ideolojilere veya inançlara ait bir olgu olmayıp her türlü sosyal ve siyasi faaliyeti kapsar niteliği olan bir tarzdır. Bu nedenle bazı özdeşleştirmelere başvurmadan bir düşüncenin, siyasetin, inancın, dinin vb. sosyal faaliyetlerin totaliterleşmesini sağlayan özelliklerin tespiti gerekir. Demokrasinin tersi totalitarizmdir. Totalitarizm genel olarak şu niteliklere sahiptir:

- 1- Totaliterizm, politika faaliyeti tekeli bir partiye tanıyan rejimde kendini gösterir.
- 2- Tekelci bir partiye bir ideoloji ruh ve güç verir. Partinin mutlak bir iktidar tanıdığı bu ideoloji, dolayısıyla devletin resmi gerçeği kesilir.
- 3- Bu resmi gerçeği yaymak için devlette kendine kuvvet vasıtaları tekeli ve inandırma vasıtaları ve tekeli olarak iki tekel alınır. Haberleşme vasıtalarını radyo, televizyon ve basın devlet ve onu temsil edenler yönetirler.
- 4- Ekonomik ve mesleki işlerin çoğu devletin buyruğu altındadır ve herhangi bir biçimde bizzat devletin parçası olurlar. Devlet ile ideoloji birbirinden ayrılmaz oldukları için ekonomik ve mesleki işlerin çoğu resmi gerçeğin rengini taşır.
- 5- Artık her şey devletin işi, her iş ideolojiye bağlı olduğundan, ekonomik veya mesleki ideolojik olan bir terör doğar (Aron, 1976: 284-285).

Yukarda belirtilen bu özellikler, bizim için kullanılacak bir ölçüdür. Bu nitelikleri dikkate alarak mevcut bir yapının totaliterleşme ili ilgisini rahatlıkla tespit edilebilir. Eğer bir yönetimde her türlü siyasal çoğulculuğu, her türlü toplumsal çatışmayı yok etmeye ve aykırılık içeren her türlü diyalogun işleyişini engellemeye çalışılıyorsa, sistem içinde farklılığa ya da muhalefete yer yoksa, farklı ya da muhalif olanlar ancak

akli dengesi yerinde olmayanla, hainler, casuslar olarak tanıtılıyorsa orada totaliter bir yönetim var demektir (Cemal, 1999: 322).

Yukarıda belirtilen niteliklerden ayrı olarak gerçekten de bazı ideolojiler yapısı gereği totaliterleşmeden uzak duramamışlardır. İçinde yaşadığımız zaman yüzyılında bu durum kendini daha net göstermiştir. 20. yüzyıl kelimeni tam anlamıyla bir ideolojiler yüzyılıdır. Bu yüzyılda ortaya çıkan diktatör yönetimlerin de kendine has ideolojik temelleri vardır. 20. yüzyıl diktatörlerinin hemen hepsi kendi dönemlerindeki kuramlar ve sosyal teorilerle çok yakından ilgilenmişler, okumuşlar hatta eleştirmişlerdir. Bu diktatörler bir gazetecinin okuyabileceği kadar okuyabilmişlerdir. Bu diktatörlerin başlıca esin kaynağı Makyavel, Carlyle, Nietzsche, Hegel ve Marx gibi ünlü düşünürlerdir (Parkinson, 1984: 244).

Çağımızın diktatörleri kendilerine meşruiyet zemini bulmak için sadece bazı ideolojilerden hareket etmemişler, aynı zamanda çeşitli bilim dallarında ortaya çıkan gelişmelerden de faydalanmaya çalışmışlardır. Çeşitli kuramları görüş ve uygulamalarına destek olarak kullanmışlardır.

İrkçılılar Darwin'in "Doğal Ayıklama" teorisinden yararlanarak insan yeteneğindeki ve organizasyonundaki büyük farklılıkların ırklar arasındaki biyolojik farklılıkların eseri olduğu yolundan açıklamalara girişmişlerdi (Sezal, 1991: 68). Bu tip görüşlerden hemen hemen her ideolog kendine ait bir takım sonuçlar çıkararak kendi ırkların yegane medeniyet taşıyıcısı olarak göstermeye çalışmışlardır. Özellikle üstün insan öğretisinin oluşmasında Alman bilim adamları önemli roller oynamıştır. Mussolini gibi diktatörlerin de Hegel'e başvuru yaptıklarını görmek mümkündür. Ama bu konuda en tekin olanlar Thomas Carlyle ve Friedrich Nietzsche'dir (Parkinson, 1984: 246).

Alman ırkçılığının gelişmesinden fikirleriyle katkıda bulana Nietzsche'ye göre: "İyi bir aileden doğmadıkça hiçbir ahlaklılık mümkün değildir, insanın her ilerleyişi aristokratik toplumdandır gelir." Bu nedenle "milyonlarca salığı ortadan kaldırarak, geleceğin insanını kalıba dökmek" anlayışı Hitler faşizmini doğurmuştu. "Milyonlarca salak" deyiimiyle nitelediklerine, amaçlarına koşmak istediği zaman, "ey insan kardeşlerim" diye seslenir ve onların insan olduklarını, ancak onlardan hizmet beklediği zaman hatırlar.

Nietzsche, Carlyle'nin kahramanını Alman biçimine, yani üstün-insana inanıyordu. Onun deyimiyle “insanlık her zaman dünyaya dahi getirmek üzere çalışmalıdır, bu onun görevidir. Başak bir görevi yoktur.” (Parkinson, 1984: 148). Bu analiz çerçevesinde ortaya çıkan yönetimler totaliter tavırla tamamen özdeş hale gelmekteydiler. Ve bu tavırlarını gerekçelerini ortaya koyan deliller üretmeye çalışıyorlardı. Ki bu durum totalitarizmin bizzat ideolojiye dönüşmesi anlamına geliyordu. Hitler faşizminin liderlerinden Himmler de Nietzsche benzeyen Hitler Alman ırkçılığı bu ideoloji için mücadeleye başka bir üslupla 1937 yılında yaptığı bir konuşmada, gelecek on iki yıl içinde Alman dış siyasetinin amacını “dünyadaki bütün alt insanların yok edilmesi” olarak saptamıştı.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da faşist diktatörlükler işte bu düşünsel temeller üstünde yükselecektir (Hançerli oğlu, 1993: 405). Böylece gelişen ırkçı ideolojiler henüz büyük çaplı bir savaşın etkilerin üzerinden atamayan dünya milletlerine, ikinci büyük savaşı yaşatarak milyonlarca insanın ölümüne yol açmışlardır. Savaş sonrasında da bir şekilde varlıkların devam ettirmişlerdir. Çünkü totaliter zihniyetin her zaman ve mekanda görülen bir yaygınlığı vardır.

Faşizm büyük halk kitlesini oldukça küçük görür. Ona göre sadece aydın biraz değerli olabilir, geriye kalanlarsa denetim altında tutulması ve yönetilmesi gereken bilgisizlerden oluşur (Duverger, 1986: 135). Bu nedenle totaliter yönetimler tüm yaptıklarının doğru ve faydalı olduğuna inanırlar.

Diktatör kendi dehasına inanır ve böylece muhalefeti reddeder. Kendi devlet hayaline inanır ve bütün öbür görüşleri görmezlikten gelir. Merkezileşmiş erk'e inandığı için kimseye yetki vermez. Bunun olağan bir sonucu olarak da birtakım kişiliksiz insanlar tarafından sarılır, kendisine hiçbir zaman gerçekler söylenmez. Sonunda, hiç kimsenin kendisi adına vermeye yetkili olmadığı kararları bile veremeyecek kadar çöküntü durumuna girer (Pakinson, 1984: 164).

Her diktatörlüğün böyle bir sonla karşılaşması onun mahiyetinin gereğidir. Tüm toplumsal kurumlar “denetleyenin denetlenmesi” esasları çerçevesinde çalıştırılır. Yirminci yüzyıl diktatörlük rejimlerinde bu durum en genel geçer bir kaidedir.

İçinde bulunduğumuz yüzyılın ilk yarısında diktatörlük, hiçbir tartışma kabul etmeyecek biçimde, karakteristik bir yönetim biçimi olmuştur. Rusya, İtalya, Çin gibi ülkelerden Mısır, Endonezya gibi pek çok ülkede totaliter yönetimler oluşmuştur. Bu yönetimler mahiyet olarak birbirinden farklı gözükse de ideolojik ve totaliter karakter açısından ortak paydalara sahiptirler. Her bir ülke kendisine hedef olarak belirlediği bir ideolojik çerçeveye uygun düşünce politikaları icra etmekteydi. Özellikle üçüncü dünya ülkelerinde bu politikalar son derece despot yöntemlerle hayata geçirilmekteydi (Parkinson, 1984: 235).

2.3. İdeolojilerin Günümüzdeki Yıkıcılık Yönü

Çağımıza damgasını vuran medeniyet, batı medeniyetidir. Yirminci yüzyılda ülkeler arasındaki çeşitli ilişkilerde baskın çıkan hep bu medeniyet olmuştur. Zayıf milletleri çeşitli yollarla sömürü ağı içinde tutarak, onlar üzerinde hakim bir rol oynayan hep batı medeniyeti olmuştur.

Yirminci yüzyılda teknolojik alanda hızlı bir ilerleyişe, göz kamaştırıcı bir tırmanışa tanık olmuştur, dünya. Özellikle batı dünyası. Bu ilerlemenin kökenine indiğimizde insani olan hiçbir değer bulmak mümkün değildir. Batı teknolojik ilerlemesini zayıf ülkelerin yer altı ve yerüstü zenginliklerini, işgücünü ve beyin gücünü sömürerek gerçekleştirmiştir.

İşte bu temel üzerine kurulan Batı medeniyeti teknolojisi de insanlığa fayda yerine daha çok zarar sunmuştur. Milyonlarca mazlum insanın öldüğü ve öldürüldüğü iki dünya savaşı, Hiroşimalar ve yakın zamanda Çernobil. Bir de uzun vadede şirin dünyamızın başına çorap öreceği bazı haberleri de haber ajansları insanlığın gündemine sokmaktadır: “Ozon tabakasında delik açıldı, asit yağmurları ve deniz sularının yükselmesi de yakın gelecekte tabii kanunları hiçe sayan Batı teknolojisinden

dünyamızın hesap sormaya başlamasını kaçınılmaz kılacaktır. Bugün teknolojinin doruğuna çıkmış ülkeler doğayı her geçen gün tahrip etmekte. Bu gidişat, dünyamızın hızla yaşanmaz bir hal almaya yüz tutmasını sağlamaktadır. Çevre kirlenmesi, trafik, açlık sorunu... gibi sorunlar, Batı kültürü ürünü olan insanın teknolojiyi kısa vadeli çıkarları için kullanmasından kaynaklanmaktadır. 1980’de 50.000.000 kişinin açlıktan öldüğü dünyamızda yine bu yıllarda kişi başına 5 ton patlayıcı madde düşmektedir (Garaudy, 1983: 87). Batı büyüme modeli ve ideolojiler bu haliyle insanları bir belirsizliğe doğru sürüklemektedirler.

Çağımızdaki sorunlara değinirken çevre kirlenmesi vs. gibi sorunlara eğildiğimizde bu ve benzeri sorunların kökeninde de insan sorunu yatar. Zira insan ruhunun kirlenmesidir, çevreyi kirlenme sorunuyla başbaşa bırakan (Nasr, 1984: 31). Batı’da süregelen daha iyi bir yaşama standardı ve daha fazla enerji talebine paralel olarak kirlilik ve artıklar artmıştır. Günümüzde varolan bütün enerji kaynakları kirli bir çevre oluşturmaktadır. Endüstriyel artıklar, motor kirliliği, döküntü artıklar, tarımsal kirlilik, nükleer artıklar ve ısı. Kirlilik ve artıklar, Batı’nın gelişmiş ekonomisinin doğal yan ürünleridir. Bu tür bir kirlilik, uzun vadeli radyoaktif artıklardan daha tehlikesiz değildir. Bir fiziksel olarak öldürürken, diğeri hem fiziksel hem de ruhsal olarak öldürmektedir.

Bugün ideolojilerin tanımladığı ve şekillendirdiği tüm sosyal ilişkiler ve kurumlar tamamen iflas etmiş durumdadır. “insan tarihinin şu son saatinde büyük bir trajedi izliyoruz. Modern medeniyet bunalımının –her şeyden önce Batı’nın ürünü olan bu bunalım- batı dünyasında ileri sürülen çözüm yollarını her biri yine bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.” Nasr, 1982: 13).

Bugün Batı dünyasının kentleşmiş merkezlerinde yaşayan herkes, hayatlarında bir şeylerin eksik olduğunu içten içe sezinlemektedir. Bu doğrudan doğruya tabiatı mümkün olduğu kadar saf dışı bırakan yapay bir çevre oluşturulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Bu şartlar altında yaşayan dindar insanlar bile, tabiatın manevi anlamını kavrama yeteneklerini yitirmektedirler. Tabiat anlamsız bir “şey” haline gelmiştir. İnsani varoluşun bu hayati boyunun kaybolmasıyla birlikte ortaya çıkan

boşluk, insanların iç dünyasında sürüp gitmekte, kendini değişik yollardan, kimi zaman şiddete başvurma, kimi zaman da umutsuzluk biçiminde açığa vurmaktadır. Üstelik, bu laikleşmiş ve kentleşmiş varoluşun kendisi de kendisini mümkün kılan “tabiatın boyunduruğa vurulması” tarafından tehdit edilmekte; böylece insanla tabiatın karşılaşması, modern tabiat bilimlerinin teknolojiye uygulanması... herkesi ilgilendiren ortak bir sorun olmaktadır. Tabiat üzerindeki hakimiyetin günden güne arttığı, bununda iktisadi alanda daha büyük ilerlemeler anlamına geldiği yolundaki bütün o resmi ideolojik tezlere rağmen, artık bir çok insan, kurdukları şatoların kumlar üzerinde yükseldiğini, insanla tabiat arasındaki dengesizliğin tabiat karşısında kazanılan bütün o zaferleri tehdit etmekte olduğunu hissetmektedir.

İnsanın tabiat üzerindeki hakimiyetinden doğan tehlikeler, tekrarlanmayı gerektirmeyecek kadar açık... çağdaş insan için, tabiatın hiçbir kutsal tarafı kalmamıştır. Ama ancak küçük bir azanlık, bu sürece mantiki sonuçlarına kadar götürebilmektedir. Üstelik, tabiat, ulaşılması mümkün son noktasına kadar kullanılacak ve istismar edilecek bir “şey” gibi görülmektedir. Çağdaş insan, tabiatı, kendisinden yararlandığı ama kendisine karşı ayrıca bir sorumlu da olduğu bir eş gibi değil bir fahişe gibi görmektedir. Kendisine karşı hiçbir sorumluluk ve yükümlülük duygusu beslenmeyen fahişe... zorluk şurada: Bir fahişe gibi “kullanılan” tabiatın durumu, günden güne daha fazla gönül eğlendirmeyi imkansız kılmaktadır. Aslında, pek çok kişinin, onun durumundan kaygı duymaya başlamasının sebebi de budur. Nüfus planlamasının, nefes alacak bir boşluk kalmamasının, kent yaşamındaki pıhtılaşma ve tıkanıklığın, her türden tabii kaynakların tükenişinin, tabii güzelliklerin tahrip edilmesinin, çevrenin makine v ürünleri tarafından yaşanmaz hale getirilişinin, akıl hastalıklarındaki olağanüstü artışın ve aşılması imkansız bin bir türlü başka zorluğun nedeni, kesinlikle tabiatın boyunduruk altına alınmasıdır.

Modern insan açısından tabiata hakim olma duygusuyla materyalist tabiat anlayışı – çevreye gittikçe daha fazla yüklenen bir hırs ve açgözlülük duygusuyla da pekiştirilmiş olarak- kaynaşmıştır. Kendi başına bir amaç olarak kabul edilen iktisadi ilerleme hülyalarını besleyip kışkırttığı “sınırsız bir güce sahip olma düşüncesi”yle birlikte,

özellikle Amerika’da her şeyde sonsuz ve sınırsız bir bolluk düşüncesi gelişmiştir (Nasr, 1982: 16).

Bugün pek çok insan, kötülüğün savaştan ibaret olduğu yanılısaması içinde, savaş kaldırılırsa, barış yoluyla yeryüzü cennetine ulaşılabilceği hülyalarıyla çabalayıp duruyor. Burada şu nokta unutuluyor: Savaşta olsun barışta olsun, insan tabiatla, ardi arkası kesilmeyen bir kavgayla tutuşmuştur. Resmi savaş durumu, insanlar içinde, toplumda ve zaten sürüp giden bir hareketin ansızın patlayıp dışa vurmasından başka bir şey değildir. Tabiata karşı sürdürülen bu yoğun savaşın ve kozmik çevredeki bu dengesizliğin üstünde barışın kurulabileceğini düşünmek gözleri açıkken rüya görmekten başka bir şey değildir. Bütün bu hülyalar, insanla tabiat arasındaki ilişkinin ne anlama geldiğini bilmemekten kaynaklanmaktadır. Su kaynaklarını tek bir bomba ile bir anda kirletmekle, aynı kaynakları yirmi yılda yavaş yavaş kirletmek aslında aynı şeydir. Aralarında sadece bir zaman farkı vardır. Sonuç farklı değildir. Çünkü her iki durumda da insan tabiata karşı savaşmaktadır.

Belki de, savaştan kaçınmanın da, savaş tehdidi karşısında insan şerefini korumanın da bir tek yolu vardır; o da, tabiatla barış yapmaktır. Ama bu barışçı uyuma ulaşmak, tabiatın manevi anlamını yeniden keşfetmeye bağlıdır (Nasr, 1982: 179). İnsanla tabiat arasındaki dengenin bozulduğunu pek çok kimse kabul etmektedir. Ama bu dengesizliğin, insanla Tanrı arasındaki uyumunu bozulmasından kaynaklandığını herkes farketmiş değildir. Tabiatla insan arasındaki barış ve uyum gerçekleşmedikçe insanlar arasında barışın sağlanması imkansızdır (Nasr, 1982: 181).

Konuyla ilgili olarak R. Garaudy’nin şu tespitleri güzel bir bakış açısı sunuyor insanlara: “Timur Isfehan’ın aldığı zaman 70.000 insan başından oluşan piramidi tam 8 günde kurmuştur. Ama günümüzde 200.000 insan cesedinden oluşan piramit, tam 30 saniye gibi kısa bir sürede inşa edildi, Hiroşima ve Nagazaki’de. Bayağı ilerlemişiz hani (Garaudy, 1983: 86).

Bu nedenle çağımız medeniyeti kötü durumdadır. Çünkü bize uygun değildir. Bu medeniyet bizim gerçek tabiatımız bilinmeden kurulmuştur. İlmi buluşlardan, insan

iştihasından, hayalinden, teorilerinden ve arzularından doğmuştur (Carrel, 1971: 44). İlim sayesinde bizi kuşatmasına muvaffak olduğumuz muhit bize uygun değildir. Çünkü tesadüfen, insan tabiatı yeter derecede bilinmeden ve onlar dikkate alınmadan kurulmuştur. Cansız şeyler ilimlerini canlı varlıklar ilimlerine nazaran muazzam ilerleme kaydetmiş olması, insanlık tarihinin en feci hadiselerinden biridir (Carrel, 1971: 47).

Yığınla modern insan, ne kadar rahat ve lüks bir hayat sürüyor olurlarsa olsunlar, günlük sınırlı nefsi duyuşlarından bıkmış bulunmaktadır artık (Nasr, 1984: 98). Modern insan maddeye hakim olup onu amaçlarına uygun bir kalıba dökmeye çalışırken kendisi onun kölesi haline gelivermiştir (Guneon, ts: 125).

Yirminci yüzyıl dünyasında batılı insanın sahip olduğu özellikleri R. Garaudy şu şekilde belirtmektedir: “Batılı dünyamız yalnızca ateist değildir. Çoktanrıcıdır. Her birey ve her grup parayı, gücü, tekniği, cinselliği, ulusu, ideolojiyi, büyümeyi, kendi içinde bir amaç, mutlak bir değer olarak görerek kendi arzusundan tanrı ediniyor. Kendisine hizmet edeni bağnazlaştıran ve parçalayarak yiyen, yayılmasına karşı gelen diğer bütün “değerler”i ve başka tüm insani varlıkları tepeleyen sahte etobur bir tanrı (Garaudy, 1989: 269-270).

Geçmişe din adına zorbalık kuran batı medeniyeti, günümüzde ekonomik ve siyasal alanda kurduğu (Russel, 1972: 229) engizisyonları aratmayacak tarzdaki zorbalığı ile hem kendi medeniyetine mensup insanları hem de tümüyle insanlığı korkunç bir kaosun içine sürüklemiştir. 1930’larda Stalin Rusya’ında milyonlarca insan halk dışmanı oldukları gerekçesiyle Gulag’larda yok edildi. 1960’larda Mao Çin’in de “kültür devrimi sırasında sınıf dışmanları uzlaşmaz çelişki adına hayattan silindiler. 1970’lerde Pol Pot’un Kamboçya’ında burjuva uzantısı oldukları gerekçesiyle öldürülen milyonlarca insanın kafataslarından ölüm tarlaları oluşturuldu.

Bütün bu katliamlar, bütün bu insanlığa karşı suçlar, “laik bir din” adına Tanrının yerine aklı koyan “seküler bir din” adına, sözde uzlaşmaz bir çelişkini çözülmesi uğruna işlendi. Kendilerini Tanrının yerine koyabilecek kadar çılınlaşan, mutlak gerçeğe

akıllarıyla ulaştıklarını sanacak kadar ahmaklaşan diktatörler ve totaliter ideolojiler üretilmişti (Cemal, 1999: 320).

3. İDEOLOJİ-DEMOKRASİ KARŞITLIĞI

3.1. Siyasi Yapının Temel Kaynakları

Toplumun organize olmuş halidir devlet. Organizasyonun teşekkülü ve devamı noktasında izlenen yol, yapılan çalışmaların tümü de siyaseti oluşturmaktadır. Siyasetin biçimlenmesi ise toplumdaki siyasi katılım unsurlarına dayanmaktadır. Çünkü bir başka tanıma göre devlet toplumun en yaygın bilincini eyleme dönük bir şekilde örgütleyen toplumsal bir kurumdur (Taşdelen 1997: 58).

Siyasi katılım ise kişilerin siyasi sistemle olan münasebetlerini ifade eden bir kavramdır. Siyasi katılımın; cemiyet içinde yerleşmiş bulunan normlardan ve değerlerden soyutlanması mümkün değildir, ferdin ve cemiyetin geçmişi ile de alakası vardır. Siyasi katılım aynı zamanda dayandığı bir siyasi kültüre sahiptir. Bu nedenle siyasi kültür, toplumun geleneklerini toplum müesseselerinin, ruhunun, vatandaşların arzu ve ortak çıkarlarının ve liderlerinin siyasi sivilini yalnızca rastlantısal tarihi bir tecrübe sonucu olmayıp, anlamlı bir bütün olarak birbirlerine uymaları anlaşılır, açık bir ilişkiler ağı meydana getirmesiyle belirir (Tatar, 1992: 31).

Bu çerçevede belirli bir zümrenin yukarıdan mecburi değiştirmeler yoluna müracaat ederek meydana getirmeye çalıştıkları ve hali hazırda bulunan olarak gösterdikleri siyasi

kültürü meydana getirmez. Meydana getirilen değişikliklerin kabul edilebilmesi için cemiyetin top yekün müesseselerinin ruhunu yansıtmaması gerekir. Böyle bir değişim ise zaten zora dayalı olmayacaktır. Bunun dışında milli değerlere karşı ve gayri ahlaki siyasi tutum ve davranışlar da siyasi kültürünü yansıtmamakta, aksine kültürden sapmanın bir ifadesi olmaktadır. Bu türden sapma davranışlar her cemiyette görülmekle birlikte, sapmanın yaygın davranış haline gelmeye başlaması endişeye sebep değişikliklerdir. Zira, böyle bir hadise milli kültürden uzaklaşmayı ifade eder. Ve değişim olumlu manada meydana gelmez.

Halbuki ruhunu milli kültürden alan müesseseseleşme ve yenilikler, cemiyeti gelişmeye sevk edici değişimlerdir. Bu manada, kültürün siyasi yönlerinde gerçekleştirilecek ruhunu milli kültür ve değerler manzumesinden alan müesseseseleşme ve yenilikler, siyasi müessesede fonksiyonelliğini arttıracak, dolayısıyla yeni fonksiyonlar kazandıracak ve kanallar açacaktır (Tatar, 1997: 32).

Çünkü siyasal sistem, sosyal sistemin bir parçasıdır (Ateş, 1976: 6). Bu nedenle cemiyette bir takım gelişmelere ufuk açmak için her iktidar köklerini duyguların derinliklerinde bulmalı, yöresel davranışların ruhuna ve eğilimlerine göre yönetilmeli, en yüksek kültür gruplarını düşünce ve yönlerine uygun bir şekilde oluşturulmalıdır (Ateş, 1976: 19-15).

Hatta günümüzde siyaset felsefesi bireylere kadar yönelebilmeli, aynasından kişilerde olanı aksettirmelidir. Bu kişi, ister ki vasıfsız bir kişi olsun. Acıkan susayan, ısınmak isteyen, yarınına güvenle bakmak isteyen bir kişi, arkadaş edinmek isteyen iyi ve kötü günlerini başkalarıyla paylaşmak isteyen bir kişi. Özgür olan, başkalarını seven ve sayan başkalarınca sevilen bir kişi. Toplumunu, dolayısıyla devleti oluşturan bir kişi (Ateş, 1976: 18). Devlet, onu kuran insanların eseri olduğuna göre o insanlarda doğuştan var olan doğal hakların devlette de bulunması gereklidir (Ateş, 1976: 42).

Her değerler sistemi kendi yaşantı biçimini yaşamak, yoksa bir yaşantı biçimini yaratmak zorundadır ve buna hakkı da vardır. Başka toplumların görüntüsel kurumlarının alınmasıyla sağlanacak ya da sağlandığı sanılacak bir ortak yaşantı; eski

değerler sistemini alt üst etmekten başka bir sonuç vermeyecektir. Alt üstü olmuş bir değerler içinde hiçbir çıkış ve kurtuluş yolu bulunmayacaktır.

Siyasi iktidarın kullanılış tarzını mevcut yönetim yapısı tayin eder. Ancak, iktidarın sürekliliği bir bakıma meşruiyetinin devamlılığına bağlıdır. Meşruiyetin kaynağını, iktidarın toplum değer ve normlar sistemini uygun olması teşkil ederken meşruiyetin devamlılığını toplumdaki adalet duygusunun varlığı sağlar (Taşdelen, 1997: 31).

Çünkü kültür toplumların geçmişleriyle gelecekleri arasındaki vazgeçilmesi olanaksız bir köprüdür. Bu niteliği ile siyasal düşünce ve davranışlara olduğu gibi, siyasal kurumlara da belirli ölçüler içinde etki eder, oluşumlarına katkıda bulunur. Bu etki kültürün içinde önemli bir yer tutan inançlar ve ideolojiler için geçerli olduğu gibi, kültürel bütünler ve uygarlıklar için de geçerlidir (Kışlalı, 1994: 99). Siyasi kültür, toplumun maddi ve manevi ihtiyaçlarından, toplumun genel kültürünün diğer unsurlarından ve uluslar arası seviyedeki kültür hareketlerinden büyük ölçüde etkilenir (Taşdelen, 1997: 164).

Siyasi kültürü belirleyen etkenlerden biri olan siyasal tutumlarda ta çocukluk yollarında oluşan temel tutumların etkisinde gelişir. Kişinin mesleğinin, gelir düzeyinin, eğitim deneyiminin ve dinsel inançlarının da siyasal tutuma etkisi vardır (Kışlalı, 1994: 120). Bir siyasal rejim ya da o rejim içinde oluşan bir hükümetin meşruluğu da, doğrudan o ülkede yaygın inanca bağlı korudur. Toplumun büyük çoğunluğunun inançlarına uygun olan siyasal iktidar meşru ve ona boyun eğmek de doğal sayılır. Yaygın inançlara ters düşen bir siyasal iktidarın sürekliliği ise, ancak baskı ve şiddet yöntemlerine dayanması ile olmaktadır. Bir siyasal iktidar biçimi, toplumun çoğunluğunca meşru olmaktan çıkmış ve gene çoğunluğun inançlarına uygun bir iktidar biçimi henüz oluşmamışsa, siyasal bunalım kaçınılmazdır (Kışlalı, 1994: 107).

Siyasi sistemle ilgili benimsenen inanç ve tutumlar ve siyasete dair davranış kuralları bir toplumun siyasal kültürünü oluşturur. Siyasi kültürü siyasal süreç açısından iki temel fonksiyonu vardır. Birincisi bazı inanç ve davranış kurallarının standartlaşması yoluyla,

siyasi sürecin işleyişini kolaylaştırır. İkinci olarak siyasi kültür, mevcut siyasi sistemin benimsenmesinin, yönetimin haklı görülmesini ve dolayısıyla devamlılığını sağlar.

Siyasi kültür, çeşitli araçlar yoluyla yeni kuşaklara aktarılır. Diğer bir ifade ile eski kuşaklarca, yeni kuşaklar sosyalleştirilir, toplumun siyasi inanç, değerler ve tutumları yeni nesillere benimsetilir. Bu suretle siyasi sistemin devamlılığına elverişli bir ortam hazırlanır (Taşdelen, 1997: 163).

3.2. Demokrasiye Göre Siyasi Yapımın Oluşumu

Demokrasi terimi Yunanca'daki "demos" ve Kratos sözcüklerini birleşmesinden gelir ve "Halkın Yönetimi" demektir (Ateş, 1976: 102). Ancak demokrasinin sırf halk yönetiminden ibaret olmadığı daha başka şartları da ihtiva ettiği bilinmektedir.

Konumuzla ilgili bazı temel şartlar şunlardır:

- 1- Egemenlik halka ait olmalıdır.
- 2- Halka farklı alternatifler arasında bir seçim yapma olanağının verilmesidir.
- 3- Çoğulculuk sadece seçimden seçime eğil, gündelik yaşantıda da kendini duyurmalıdır.
- 4- Kişisel özgürlükler zedelenmeden güvenlik sağlanmalıdır.

Başka bir deyişle demokratikleşme sürecini dayandığı temel ilkeleri ışığıyla ifade etmek mümkündür:

- 1- Her bireye gizli güçlerini ve yeteneklerin hakkıyla geliştirme olanağı sağlanmalı.
- 2- Her bireyin toplumda güçleri ve ilgilerine uygun düşen işleri tutması ve yaşamı sürmesi için gerekli şartları hazırlamak.
- 3- Her bireyin tuttuğu işin karşılığını hakkaniyetle almasını olanaklı kılmak.

- 4- Her bireyin kendi kaderini tayinde söz sahibi olmasına, yani toplumsal uygulamayı kendi gücü nispetine etkileyebilmesine, fırsat verecek düzen oluşturmalı (Ertürk, 1981: 171).

Demokrasinin en temel kavramı “milli irade”dir. Milli irade; bir ulusun tüm dilek ve isteklerinin biçimlenmesini kapsar. Totaliter rejimlerde ulusun tüm kesimlerinin temsil edildiği bir siyasi parti, ya da tüm halk tarafından üzerinde fikir birliği sağlanmış olan bir lider milli irade adına ortaya çıkarken, demokratik rejimlerde de çoğunluk partileri iktidar ve güçlerini milli iradeden almış oldukları varsayımıyla kendi programlarını uygulamaya çalışmaktadırlar (Ateş, 1976: 125). Ama milli irade bir milletteki dilek ve görüş birliğinden ziyade az veya çok bir ekseriyetin dileği ve görüşüdür. Demokrasi işletende halkın çoğunluğunun tercihini belirli bir yönde kullanmaktır (Ateş, 1976: 127)

Çoğunluğun iktidarıyla işleyen demokraside acaba azınlığın durumu ne olacaktır. Konuyla ilgisi olması açısından azınlıktan kastımız demokratik sürecin herhangi bir aşamasında çoğunluk sağlayamamış, düşünce ya da tercih bakımından azınlığa düşenlerdir. Demokrasinin bünyesi çatışmadan başka bir şey değildir. Farklı fikirler ve görüşler ileri sürülecek, savunulacak, çoğunluğu sağlamak için örgütlenilecek toplantılar düzenlenecek gazete, kitap dergi vb. yayın organlarından yararlanılacaktır. Bu mücadele sürerken muhtemelen eski bir azınlık iktidarda ve eski bir çoğunluk muhalefette olacaktır. Demokrasinin başarısı bu çatışmanın dengeli bir şekilde devamını sağlamak olacaktır. Oyunun kuralları içinde kaldığı sürece, çoğunluk azınlığın mücadele olanaklarına ilişmeyecek azınlıkta daha sonra çoğunluğu sağlayabilirse aynı hakları o günkü azınlığa sağlayacaktır. Eğer çoğunluk kendine karşı azınlıkları haksız bir şekilde suçlar ve meşru müdafaa hakkını istismar ederse o toplumda zaten demokrasi yok demektir (Ateş, 1976: 141-143). Çoğunluğun görüşlerini eleştirilemez ve değiştirilemez olarak topluma sunulması da çeşitli dayatmaları çeşitli halk kesimlerine yaşatır. Böylece halk iradesi çerçevesindeki bir yönetim yerini yavaş yavaş totaliterleşmeye bırakır.

Çoğunluğun zorbalığı çok gerçek bir tehlikedir. Çoğunluğun genel olarak haklı olduğunu düşünmek yanlıştır. Her yeni sorun ortaya çıktığında çoğunluk ilk önceleri

yanlış yoldadır (Russel, 1983: 63). Bu nedenle demokrasilerde anti demokratik düşünceye dahi yaşama şansı verilmelidir. Bu, hem demokrasiye güveni artırır, hem de demokrasinin getirmesi muhtemel “siyasal uyuşukluğa” engel olur. Kaldı ki, demokrasi eğer anti demokratik düşünceyi düşünce düzeyinde durduramıyor kendi potasında eritemiyorsa, zaten düşünülmesi gereken başka sorunlar var demektir (Ateş, 1976: 124).

Demokrasilerin en önemli ayırt edici niteliği de kuşkusuz düşünce özgürlüğüdür. Düşünce ve düşündüğünü ifade etme kısıtlanamaz. Çünkü herhangi bir düşünce susmaya zorlanırsa düşüncenin doğru olup olmadığını anlamaya olanak kalmaz. Düşünceleri susmaya zorlamak zorlayanların yanılmaz olduğuna inanmak demektir ki hiç kimse yanılmaz olamaz.

Susturulan düşüncede yanlış bile olsa bunun bir kısmının gerçek olması mümkündür. Eksiksiz bir doğruluğa ancak çeşitli düşüncelerin çatışmasının getireceği sürekli ayıklama ile ulaşılabilir. Hakim düşüncenin kusursuz ve eksiksiz olduğunu varsaysak bile, bu düşünceye karşı çıkmaya engel olduğu zaman bu kusursuz düşünce bir doğma haline dönüşmüş olur. Doğma ise ya tüm olarak onaylanır ya da tüm olarak karşı kılır. Eğer bir düşünce zorla tüm olarak anlatılıyorsa, kısa ya da uzun bir süre sonra tüm olarak reddedilir (Ateş, 1976: 121).

Totalitarizmin tamamen zıttı olan demokrasi bugün bir yönetim şekli olmasının yanısıra; başkalarına ve onların fikirlerine karşı büyük bir hoşgörü, bir felsefe ve bir yaşayış biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır (Ateş, 1976: 107). Demokratik yönetim biçimini belli bir yaşayış biçimini yansıtan sosyo-ekonomik, kültürel temeller ve siyasal bir felsefe ile birlikte düşünülmesi gerekir. Bu yaşam felsefesi ve onunla etkileşim halindeki yaşayış biçimi başka topluluklardan aktarma ile gerçekleşmez; kendi toplumundan geçirilen belli yaşantılar yoluyla oluşur. Öyleyse ortaya çıkacak olan demokrasi, hükümet biçimi yaşama felsefesi ve yaşayış biçimi arasındaki etkileşimler gereğince oluşacaktır (Ertürk, 1981: 170).

Bu nedenle siyasi idealler, kişisel hayat idealleri üzerine kurulmalıdır. Siyasetin amacı kişilerin hayatlarını olabildiği kadar iyiye götürmek olmalıdır. İnsan ilişkilerini herkesin

hayatı süresince, mümkün olduğu kadar iyiye sahip olacak biçimde düzenlemekten başka bir şey değildir. Böylece ortaya çıkan sorunda, kişisel hatta en iyinin ne olduğunu düşünmeye zorlar bizi.

Oysa olanağı varsa gerçekleşmesi gereken bütün insanlar için aynı ideal değil fakat her insan için ayrı bir idealdir (Russel, 1983: 7). İnsanların tek tek mutlu bireyler haline gelmesi buna bağlı. Bu mutluluğu sağlamak için oluşturulacak siyasi ve hukuki düzenlemelerde dikkat edilmesi gereken hususları Montesquei şöyle ifade etmektedir: “Kanunlar. Uygulandıkları milletlere öylesine uygun düşmeli ki başka bir millete uygun düşmesi çok büyük bir tesadüfe bağlı olmalıdır. Bu kanunlar, ülkenin tabii durumuna göre düzenlenmeli; yani ülkenin soğuk, sıcak ya da mutedil olan iklimine, toprağın nevine, yerine ve büyüklüğüne insanların geçim imkanlarına, yani çiftçi, avcı ya da çoban olarak hayatlarını kazanma imkanlarına, bünyelerinin tahammül edebileceği hürriyet derecesine, dinlerine, eğilimlerine, servetlerine, sayılarına, ticaretlerine, ahlak ve davranışlarına göre ayarlanmalıdır (Montesquieu, 1963: 54-55).

Böylece devlet değer üretmek ve sınırlandırmak noktasında kendini mezun görmeyecek dahası resmi ideolojileri ve resmi doğruları hakim kılma mücadelesi vermeyecektir. Sosyolojik anlamda sadece bir örgüt ama toplumdaki diğer tüm örgütleri bünyesinde barındıran büyük bir örgüt olan devlet, kendi çatısı altında yaşayan insanların bazı kamusal meseleleri çözebilmek için ortak irade ile oluşturdukları bir yapı olduğunu anlamalıdır. İnsanlar devlet için olmaz devlet insan için olur. Devlet, insanlara çeki düzen veren bir örgütlenme değil inancın belirlediği ahlaki ve toplumsal ortak idealleri gerçekleştirmek için oluşturulmuş yalnızca bir araçtır! Bu aracın kutsallığı olamaz ve olmamalıdır (Dursun, 1995: 178).

Sadece devlet değil günümüz yükselen değeri olan demokrasi de son tahlilde araçtır (Ateş, 1976: 185). Önemli olan insanların huzur ve mutluluğudur. Araçlar da bu gayeye hizmet ettiği sürece varlıklarını koruyabilirler. Devlet topluma hukuk dikte eden bir yapı olarak değil insanların benimsenmiş oldukları hukuksal sistemleri ve bu sistemlerin dayanaklarını sağlayan bir yapı olmalıdır (Dursun, 1995: 176). Bir demokraside teme ve nihai ölçü halk daima haklıdır ilkesidir (Taşdelen, 1977: 104).

Çünkü demokrasinin temelinde, birey olarak insan haysiyetine saygı gösterme ve insan kişiliğinin değerine inanma vardır (Ertürk, 1981: 170). Totaliter yönetimlerin insana özgürlük alanı tanımayan yaklaşımına karşılık. Demokrasi hükümetlerin özgürlüğe müdahalesini mümkün olduğu kadar azaltmaya çalışan bir yol izler. Özgürlük, kişinin kabiliyet ve yeteneklerinin, gelişmesine bir vesile olduğu gibi kendine has bir kişiliğin, düşünce ve inanç yapısının şekillenmesinde de etkilidir.

Çünkü amaç bütün insanları aynı biçimde düşündürmek değil, her birini kendi kişiliğini en iyi ortaya koyacak biçimde yetiştirmektir (Russel, 1983: 93). Böylece ortaya çıkan insan önce kendisine, sonra toplumuna faydalı hale gelir. Demokraside ferde büyük bir önem atfedilirken ideolojilerin isteği şartlanmış, köreltilmiş, gelişmemiş karakter bozukluğu özellikleri gösteren kişiliklerdir.

4. ATATÜRK'ÜN İDEALİ VE İDEOLOJİ

Ülkemizde en fazla istismara uğrayan tarihi şahsiyetlerden biri de kuşkusuz Atatürk'tür. Özellikle konu çerçevesinde ortaya çıkan problemlerde Atatürk'ün izini takip etme yargısının da önemli bir rolü vardır. Bu yüzden Atatürk'ün çok iyi anlaşılması gerekmektedir. Çünkü Atatürk'ün konuyla ilgili adeta bir sosyolog duyarlılığında çok önemli tespitleri vardır. Ona göre : İslam dünyası iki sınıf ayrı toplumda oluşur. Biri çoğunluğu oluşturan halk, diğeri azınlığı oluşturan aydınlar. Bozuk zihniyetli milletlerde büyük çoğunluk başka hedefe, aydın denen sınıf başka zihniyete sahiptir. Bu iki sınıf arasında tam bir zıtlık, tam bir muhalefet vardır. Aydınlar, ana kitleyi kendi hedefine sevk etmek ister; halk kitlesi ve halk ise bu aydın sınıfa uymak istemez. O da başka bir yön tayinine çalışır. Aydın sınıfı kitlenin çoğunluğunu telkinle, doğru yolu göstermekle kendi maksadına göre inandırmakta başarılı olamayınca, başka vasıtalara baş vurur. Halka karşı kibirli olmaya, ona hükmetmeye, halkı zorla ve keyfi idare etmeye kalkar. Artık burada asıl incelenecek noktaya geldik. Halkı ne birinci şekil ile

nede hükmetme ve keyfi idare ile kendi hedefimize sürüklemekte başarılı olamadığımızı görürüz; neden?

Bunda başarılı olmak için aydın sınıfla halkın zihniyet ve hedefi arasında doğal bir uyum olması gerekir. Yani aydın sınıfın halka aşılacağı fikirler, milletin ruh ve vicdanından alınmış olmalıdır. Halbuki bizde böyle mi olmuştur? O aydınların aşıladığı fikirler milletimizin ruhunun derinliğinden alınmış fikirler midir?

Şüphesiz hayır, aydınlarımız içinde çok iyi düşünenler vardır. Fakat genel olarak şu hatamızda vardır ki, inceleme ve araştırmalarımıza temel olarak çoğunlukla kendi memleketimizi, kendi tarihimizi, kendi geleneklerimizi, kendi özelliklerimizi ve ihtiyaçlarımızı almayız. Aydınlarımız belki tüm dünyayı, bütün diğer memleketleri tanır. Ama kendimizi bilmeyiz. Aydınlarımız milletimi en mutlu millet yapayım der. Başka milletler nasıl olsa onu da aynen öyle yapalım der. Fakat düşünmeliyiz ki, böyle bir teori hiç bir devirde başarılı olmuş değildir. Bir millet için mutluluk olan bir şey diğer bir millet için felaket olabilir. Aynı sebep ve şartlar birini mutlu ettiği halde diğerini mutsuz edebilir. Onun için bu millete gideceği bu yolu gösterirken dünyanın her türlü ilminden keşiflerinden, ilerlemesinden faydalanalım. Fakat unutmayalım ki, asıl temeli kendi içimizden çıkarmak zorundayız.

Milletimizin tarihini, ruhunu, geleneklerini doğru, sağlıklı, dürüst bir görüşle görmeliyiz. İtiraf edelim ki hala ve hala fikir bakımından aydınlarımızın gençleriyle halk arasında uyum gerçekleşmiş değildir. Memleketi kurtarmak için bu iki zihniyet arasında ayrılığı durdurmak, yürümeye başlamadan önce bu iki zihniyet arasında uyumu sağlamak gerekir. Bunun için biraz halk kitlesinin yürümesinin hızlandırılması için biraz da aydınların çok hızlı gitmemesi gerekir. Fakat halka yaklaşma halkla kaynaşma daha çok ve daha fazla aydınlara yöneltilen bir vazifedir.

Gençlerimiz ve aydınlarımız ne için yürüdüklerini ve ne yapacaklarını öncelikle kendi düşüncelerinde iyice tekrarlamalı, onları halk tarafından iyice benimsemiş kabul edebilir bir hale getirmeli, onları ancak ondan sonra ortaya atmalıdır.(Genelkurmay, 1988:273)

Yine Atatürk'e göre ; “ Arzuy-u milliyeye tabi ve muvafık olmayan kararlar hiç bir zaman millet nazarında itaat mahzar olamaz.” (Karal, 1981: 20).

“Millet işlerinde haklılık ancak ulusal kararlara dayanmakla, milletin genel eğilimini yansıtmakla olur.” (Karal, 1981: 22). Çünkü “asıl olan millettir.” (Karal,1981: 143). “kuvvet birdir ve o millettir.” (Karal, 1981: 146). Atatürk'ün düşüncelerini takip ettiğimizde: milletin efendi olduğu devlet memurlarının da onun hadimi olması gerektiği belirtilmektedir. Cumhuriyetimizin mesut, muvaffak ve muzaffer olabilme, ilerleyebilme şartını milletin teveccühünü daima nokta-i istinat telakki etme gereğine bağlamıştır. Aksi takdirde karşımıza çıkacak sonucun vahametine de Atatürk şöyle dikkat çeker: “ hakimiyet-i milliye öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar yanar, mahvolur. Milletlerin esareti üzerine kurulmuş müesseseler her tarafta yıkılmaya mahkumdurlar.” (Karal, 1981: 40).

Bugün pozitivist materyalizm felsefeler üzerine kurulan ideolojilerin etkisinin sıfırlandığı bir dünyada Atatürk'ün temel dinamiklerini kavradığımızda “bizde Atatürk gibi “her konuda nokta-i istinadımız halktır.” dediğimizde halkın sosyal ve siyasi yapısı nasıl şekillendirilmelidir? Asırlık bir süreden sonra modernizm ölmüştür. Kurulan medeniyet insani değildir. Gelenek çok daha önemlidir... Benzeri tezlerin hakim değer olarak çıktığı, batı büyüme modelinin başına açtığı sıkıntılardan bunalan insanlık tekrar geleneğe dönüşü en mümkün yoğunluğu ile idrak etmeye başlamıştır.

Sadece sosyal bilimler değil onun dışındaki bilimlerin dahi “toplum ve tarihe” özgüllüğü düşüncesi bu konuların merkezine yerleşmiştir. Hele pozitivist bilimin verilerini evrensel olarak ortaya atmak bilim zihniyetiyle bağdaşmamaktadır. Hatta pozitif her verinin atmosfer şartlarında bile genelleştirilemeyeceği ifade edilmektedir (Arslan, 1996: 74). Bu gün bilimlerin kilise benzeri bir dogmaya dönüştüğü, bilimin tabiatının hala karanlıklar içinde olduğu belirtilerek 20. y.y. bilimsellik mantığı eleştirilmektedir (Feyarabend, 1991: 108).

Yine hiçbir kimsenin üzerinde tartışma dahi yapmadığı “sosyal ilimler” gerçeği şudur. Sosyal olaylar da “doğru” evrensel değil, millidir. Milli değil, yöreseldir. Yöresel değil,

bireyseldir. Yani toplumsal alanda sizin gayeniz doğru bilgiye ulaşmak ise en temelde bireysele yöresele ve genel olarak ülke içinde yaşayan millete ait sosyolojik özelliklere dayanmak zorundadır.

Konuyu bizim ülkemiz açısından incelediğimizde bu ülkenin en hakiki mürşidi ne olmalıdır. Elbette ki Atatürk'ünde dediği gibi bilim olmalıdır. Peki bu toplumun bilimi nedir? Doğrusu hakikati nedir? Bunu öğrenmenin de tek bir yolu vardır. Topluma “objektif” olmak. Toplumumuzu resimlemeye çalıştığımızda yüzyılların birlikteliğinin getirdiği gelenek ve diğer sosyal değerlerin iç içe geçmişliğinin tezahüründen başka bir şey görmek mümkün değildir.

En hakiki mürşit ilimdir. İdeologların değil, ideoloji mensuplarının bakış açıları değil, bilim adamlarının sosyolog, antropolog, psikologların objektif – toplumdaki olanı yansıtan- verileri asıldır. Atatürk'ün batıyı hedef göstermesi yine o dönem şartları içinde pek çok aydınının da ifade ettiği bir şeydi. Batılı tarzdaki şekli değişimin asıl sebebi de batıda ilerlemeyi sağlayan temel zihniyetin yayılmasına yönelikti.

Batının temel zihniyeti ise soru sormaydı. Eleştiri – tartışma, kritik – etmeydi. Bugün ideolojik anlayışa sahip kişilerin değil eleştirel olarak meselelere yaklaşmaları daha ziyade dogmatiklikleri ön plandadır.

Halbuki Atatürk'ün konuyla ilgili tespitleri çok nettir: İlim ve bilhassa içtimai ilim sahasına dahil işlerde ben kumanda vermem. Bu vadiide isterim ki beni alimler irşad etsinler. Onun için siz kendi ilminize, irfanınıza güveniyorsanız, bana söyleyiniz, içtimai ilmin güzel istikametlerini gösteriniz, ben takip edeyim. Ben manevi miras olarak hiçbir nass-ı kat'i, hiç dogma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış düstur bırakmıyorum. Benim manevi mirasım ilim ve akıldır. Benden sonrakiler, bizim aşmak zorunda olduğumuz çetin ve köklü müşkülât önünde, belki gayelere tamamen eremediğimiz, fakat asla taviz vermediğimizi akıl ve ilmi rehber edindiğimizi tasdik edeceklerdir.

Zaman süratle dönüyor, milletlerin, cemiyetlerin, fertlerin saadet ve bedbahtlık telakkileri bile değişiyor. Böyle bir dünyada asla değişmeyecek hükümler getirdiğini iddia etmek, aklın ve ilmin inkişafını inkar etmek olur... benden sonra beni benimsemek isteyenler bu temel miwher üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederlerse, manevi mirasçılarım olurlar (Genelkurmay, 1988, C.I, : 288).

Atatürk'e ait tüm bu fikirlere baktığımızda Atatürk'ün bir ideoloji bırakmadığını görürüz. Atatürk ideolojik saplantılar yerine bilimi kullanmayı, akli kullanmayı ön plana almıştır. Halkın her konuda söz sahibi olmasını, ülkemizde demokratik özelliklerin kök salmasını hedeflediğini anlamak mümkündür.

V. BÖLÜM

SONUÇ

Batı dünyası coğrafi keşifler sonucunda zenginleşmiş ve beraberinde hızlı bir şekilde her alanda gelişme imkanına kavuşmuştur. Batı hızlı bir dönüşüm yaşamaya başlayınca her alanda yenilikler veya yeni yapılanmalar oluşmuş, sosyal olaylar, sosyal değerler ve kurumların yeniden yapılanması süreci başlamıştır. Yeniden yapılanma çalışmaları Batı dünyasında çok önemli siyasi-tarihi olaylara konu olmuştur. Avrupa her alanda büyük mücadelelerle yeniden yapılanmayı sağlamıştır.

Ancak ortaya çıkan yeni düşünceler ve hayat tarzları çok kısa bir süre sonra Batı dünyasının kargaşa ortamı içine düşmesini sağlamıştır. Bu yeni kargaşa ortamında ideolojiler insanlar için yeni ümit kaynağı olarak görülmeye başlamıştır. İlk dönemlerde

demagojik ve sloganik yönünü ön plana çıkaran ideolojiler kitleler üzerinde görülmemiş bir etki bırakmayı başarmıştır.

Batı dünyasında “kutsal”ın arka plana atıldığı bir dönemde ideolojiler dinlerin yerini almaya çalışmışlar, ilk zamanlar oldukça başarı elde etmişlerdir. Sorunlardan kurtulduğu veya kurtulacağı düşüncesi ile ideolojilere sarılan kitleler zaman içinde daha büyük sıkıntılarla karşı karşıya geldiler.

İnsanların karşılaştıkları bu yeni sorunlarda ideolojilerin önemli bir belirleyiciliği ve katkısı vardı. Çünkü ideolojiler artık ideal, ütopyik boyutlarını yavaş yavaş tarihe ve hayata yansıtmaya başlamışlardı. Bu durum İdeolojilerin çözülmeye başlamasını sağlamıştır.

İdeolojiler hakim oldukları her yerde dayatma ile yaygınlık kazanıyor ve yine dayatma ile ayakta kalmaya çalışıyorlardı. Kitleler üzerinde estirdikleri şiddet dalgası da yavaş yavaş ideolojilerin en belirgin özelliği olarak ortaya çıkmaya başlamıştı. Özellikle demokrasi, insan hakları ve çoğulculuk gibi kavramların İkinci Dünya Savaşından sonra ön plana çıkması, ideolojilerin totaliter karakterlerinin daha iyi anlaşılmasına zemin hazırladı.

İdeolojiler başta siyasi ve hukuki yapı olmak üzere toplumun her alanına sirayet ederek toplumdaki tüm kurumlara totaliter bir karakter kazandırmıştır. Ancak bugün demokratik temayüller hakim kanaat halini almıştır. Böyle bir ortamda ideolojiler, hala toplumdaki çeşitli gerekçelere dayanarak varlıklarının meşruiyetini ortaya koymaya çalışmışlardır.

İdeolojilerin son zamanların yaşadıkları günümüzdeki bu tavırları yerini demokratik oluşumlara bırakmakta gecikmeyecektir. Bu durum ideolojilerin yok oluşu anlamına gelmese de ideolojiler etkinlik alanlarını daraltacak, demokratik kurumlar içinde kendisine bir yer edinebilecektir. Çünkü demokratik yapılanmalar ideolojilerin kesin ve mutlak sınırları karşısında haklılık ve doğruluk ilkesi ile ortaya çıkmamaktadır. Çünkü demokrasiler haklılık değil farklılık ve çoğulculuk üzerinde yükselmektedir.

KAYNAKLAR

- ARON, Raymond, Demokrasi ve Totaliterizm, (Çev: Vahdi Hatay) M.E.B, İst. 1976**
- ARSLAN Ahmet, İbn. Haldun, Vadi yay. Ankara, 1997**
- ARSLAN Ahmet, Felsefeye Giriş, Vadi yay. Ankara, 1996**
- ATEŞ Toktamış, Demokrasi, Der yay. İst. 1976**
- BOLAY S. Hayri Felsefesi Doktrinler Sözlüğü, Akçağ yay. Ankar, 1979**
- BOURGİN Georges, Sosyalizm, Kitapçılık Yay. İst., 1966**
- BOUTHOUŁ Gaston, Politika Sanatı, Örnek Yay. İst., ts**
- CARREL Alex, İnsan Bu Mechul, (Çev: Refik Özdek) Yağmur yay. İst. Ts.**
- CEMAL Hasan, Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım, Doğan yay. İst. 1999**
- DAWSON Christopher, Batının Oluşumu, 1976**
- DELMAS Claude, Avrupa Uygarlığı Tarihi, Kitapçılık Yay. İst., 1967**

- DURŞUN Davut, Laiklik Siyaset ve Değişim İnsan Yay. İst. 1995**
- DUVERGER Maurice, Siyasal Rejimler, Sasyal Yay., İst., 1986**
- ELİBOL Saadettin, İlim ve İdeoloji, Birlik Yay. İst., 1983**
- ERTÜRK Selahattin, Demokrasi ve Diktac Tutum, Gül Yanyınevi, Ankara, 1981**
- FEYERABENDE Paul, Bilim Kilisesi, Pınar Yayınları İst., 1991**
- GARAUDY Roger, İslam ve İnsanlığın Geleceği (Çev: Cemal Aydın) Pınar yay. İst, 1991**
- GARAUDY Roger, 20. Yüzyıl Biyografyası Genelkurmay, Atatürk, M.E.B. C.I . ist. 1998**
- GİŞH T. Duane, Evolusyon, Zafer Yay. Sakarya, 1987**
- GUNEON Rene, Modern Dünyanın Bunalımı. (Çev: Nabi Avcı) Yeryüzü yay. İst. 1979**
- HANÇERLİOĞLU Orhan, Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi İstanbul, 1980**
- HUNKE Sigrid, Avrupa'nın Üzerine Doğan İslam Güneş, Bedir Yay. İst., ts.**
- KARAL E. Ziya, Atatürk'ten Düşünceler MEB, İst,1981**
- KIŞLALI A. Taner, Siyaset Bilimi, İmge yay. İst. 1994**
- KORLAELÇİ Murtaza, Pozitivizmin Türkiye'ye Giriş, İnsan yay. İst. 1986**
- MARDİN Şerif, İdeoloji, İletişim Yay. İst., 1997**
- MERİÇ Cemil, Kırk Ambar, Ötüken Yay. İst., 1980**
- MONTESGUİEU, Kanunların ruhu Üzerine, MEB CI,İst-1963**
- NASR S.Hüseyin, İslam ve Modern İnsanın Çıkması, İnsan yay.İst-1984**
- PARKINSON Northcote, Siyasal Düşüncenin Evrimi, Remzi Kitabevi, İst., 1984**
- POLİTZER George, Felsefenin ilkeleri, (çev:Enver Aytekin) Sosyal yay.İst-1978**
- POPPER Karl, Açık Toplum ve Düşmanları C.2. Remzi Kitabevi İst., 1989**
- RUSSEL Bertrond, Bilim ve Din, (çev:Hilmi Yavuz) Varlık yay.İst-1972**
- Siyasal İdealler, Deniz Yay. İst., 1983**
- SEZAL İhsan, Sosyoloji Yazılara Ağaç Yay. İst., 1991**
- Tamım, Aylık Dergi, 1985**
- TAŞDELEN H.Musa,Siyaset Sosyolojisi. Kocav yay.İst.1997**
- TATAR Taner, Siyaset Sosyolojisi, Turan yay.İst-1997**
- ÜLGENER Sabri F., Zihniyet Aydınlar ve İzmler, Meyas Yay. Ankara, 1983**
- YILDIRIM Cemal, Bilim Tarihi, Remzi Kitabevi İst., 1992**

ÖZGEÇMİŞ

1962 yılında Sivas ili, Akpınar köyünde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da yaptıktan sonra 1982 yılında başladığı Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi Tarih Bölümünden 1986'da mezun oldu. Değişik yerlerde öğretmenlik yaptıktan sonra 1992'de vatani görevini tamamladı. 1997 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Bölümü Yüksek Lisans Sınavını kazanmış olup, belirtilen bölümdeki öğrenimine devam etmektedir.

Evli, üç çocuk babası olup halen Sakarya ili Ali Dilmen Lisesi Tarih Öğretmenliği görevine devam etmektedir.

